

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Relevanta Torg

- En undersökning kring hur stadens torg kan bli en
ökad tillgång för medborgarna

Maya Käck & Beatrice Palmquist

Relevanta Torg

- En undersökning kring hur stadens torg kan bli en ökad tillgång för medborgarna.

Relevant Squares

- An investigation about how the town square can become an increased access for the citizens.

Maya Käck och Beatrice Palmquist

Handledare: Karl Lövré, SLU, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Caroline Dahl, SLU, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Omslagsbild: Maya Käck

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Torg, Stadsplanering, Nobeltorget, Davidshallstorg, Kvalitet, Funktioner, Offentliga rum, Jane Jacobs, Vikas Mehta.

Omslagsfotografier av Käck, Maya (2020).

Sammandrag

Stadsbonds möte med grannar, vänner, ovänner och jämlingar är beroende av den offentliga miljöns förmåga att agera mötesplats. När städerna förtätas blir de offentliga ytorna färre och därmed även förutsättningen för det offentliga livet. Det innebär att de ytor som blir kvar behöver vara av en hög kvalitet och fylla ett efterfrågat behov. Den här uppsatsen syftar till att undersöka torgets relevans i samtiden med förhoppningen att bidra till en diskussion kring hur torget som stadselement kan användas som resurs för stadens medborgare. Vi gör detta genom en generell litteraturstudie och en platsspecifik observationsstudie på två torg i centrala Malmö: Nobeltorget och Davidshallstorg. Genom litteraturstudien undersöker vi hur offentliga platser kan kvalitetsbestämmas genom parametrar som är både kontextspecifika och platsspecifika. Genom fortsatt litteraturstudie av torgens historiska betydelse för stadens invånare vill vi också förstå hur torget som fenomen har uppkommit och hur dess funktioner har sett ut genom tidens gång. Vi definierar sedan tre funktioner som har betydelse i vår samtid: torget som social mötesplats, demokratisk spelplan och flexibel struktur. För att undersöka vad våra två utvalda torg har för relevans i samtiden genomför vi en studie i deras tillblivelse och historiska funktion för att sedan tillämpa våra definierade kvalitetsaspekter med observationsstudien. En sammanfattande analys av observationsstudien visar hur kontext- och platskvaliteter kan tillämpas för att förstå hur väl torg uppfyller ett syfte i staden eller inte.

Abstract

The citizens encounter with neighbours, friends, dissidents and like-minded is depending on the public space ability to act as a venue. As the cities are densified the public spaces become reduced and with them, the prerequisite for public life. This entails that the remaining spaces needs to be of high quality to fulfill a requested need. This essay aims to examine the use and relevance of public squares in contemporary cities to contribute to a discussion about how squares as an element can be used as a resource for the citizens. We do this by literature studies and an observation study implemented on two squares in the central of Malmö: Nobeltorget and Davidshallstorg. Through the literature study we examine how to determine the quality of public space with aspects that are both context and site specific. By continued literature study of the historical importance for citizens we want to gain an understanding about how squares as a phenomenon has incurred and how its functions have developed through time. Subsequently we define three functions that carries an importance today: the square as a social venue, democratic arena and as a flexible structure. To investigate how the relevance of our selected squares looks we implement a study in their origin and historical function and then practice our defined quality aspects through an observation study. A summarizing analysis of the observation study shows how context and site quality can be used in order to understand how well a square fulfills its purpose into the city.

Förord

Vi som författar den här kandidatuppsatsen är två studenter som har ett särskilt intresse för sociala frågor inom stadsplanering. Torget, som är ett frekvent använt element inom stadsplaneringen med en tydlig koppling till just det sociala livet, är därför vad vår uppsats cirkulerar kring.

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Karl Lövré som med engagemang, uppmuntran och adekvat kritik givit oss självförtroende och riktning genom hela arbetsprocessen. Vi vill även tacka vår motläsare Jenny Olsson för en uppmärksam och noggrann läsning och för insiktsfulla kommentarer och förslag som har varit betydelsefulla för oss i arbetet. Tack också till Hanna Hörnell för hjälpsamma synpunkter. Vi vill också tacka SLUs bibliotekspersonal för att ni alltid funnits till hands.

Sist, men inte minst, tack till vår lilla femmannatrupp som setts på Garaget eller i någons vardagsrum och hjälpt och stöttat varandra genom varsin snårig kandidatuppsats. Tack Ellen, Kalle och Bim!

Maya Käck och Beatrice Palmquist
2020-05-26 Malmö.

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Förord

Inledning	6
Varför skriver vi om torg?	6
Arbetets upplägg.	6
Avgränsning	8
Begreppsdefinitioner.	8
Resurshantering och kvalitet	9
Kontextkvaliteter	9
Platskvaliteter	12
Torget historiska betydelse	16
Torget funktion & betydelse idag	19
Torget funktion som social mötesplats	19
Torget funktion som demokratisk spelplan	20
Torget unika funktion som flexibel struktur	22
Nobelorget och Davidshallstorg	24
Malmös planering under 1900-talet	24
Nobelorget	25
Davidshallstorg	29
Kvalitets- & observationsstudie	32
Kontextkvaliteter på Nobelorget.	32
Platskvaliteter på Nobelorget.	35
Kontextkvaliteter på Davidshallstorg.	39
Platskvaliteter på Davidshallstorg.	42
Sammanfattande kommentar & diskussion.	45
Avslutande reflektion	48
Slutsats	48
Torget relevans i framtiden	49
Referenser	51
Litteraturförteckning	51
Figurförteckning	53

Inledning

Varför skriver vi om torg?

Torget finns oftast i varje stadsdel, ibland i flertal. Vi upplever att de i många fall står oanvända och tomma och att det trots detta fortsätter planeras nya torg i stor utsträckning, ofta utan en uttryckt medvetenhet kring hur torget som element ska kunna svara på behov i staden.

I den här kandidatuppsatsen frågar vi oss vad torget som offentligt rum egentligen har för potential i den samtida staden och hur kan det bli en ökad tillgång för sin stads invånare? Vilka är torgets funktioner i det samtida samhället? Hur relevanta är Nobeltorget och Davidshallstorg i Malmö utifrån teorier om kvalitet och funktion?

Syftet med vårt arbete är att få, och ge en förståelse för torgets funktion och betydelse i staden idag. Vi vill med den förståelsen bidra till en diskussion kring hur torget som stadselement ska hanteras som resurs i stadsplaneringen och därmed bli en tillgång till stadens invånare.

Målet är att nå en förståelse kring hur ett torg kan bli en tillgång och få en betydelse för sin stads invånare genom att studera litteratur om kvalitet och om torgets historiska och samtida funktioner samt undersöka två torg i Malmö, Nobeltorget och Davidshallstorg och analysera dem utifrån teorier hämtade från litteraturstudien.

Arbetets upplägg

Uppsatsen delas upp i sex delar, där den första är en litteraturstudie som inhämtar teorier kring hur det offentliga rummet kan fylla sin fulla potential utifrån kontextbaserade och platsspecifika kvalitetsbestämmelser. Teorierna kommer behandla och definiera hur det går att bedöma om en plats är meningsfull för människan utifrån kontextbaserad och platsspecifik kvalitet. I huvudsak utgår idéerna om kontextkvalitet från boken *Den amerikanska storstadens liv och förfall* skriven under 1960-talet av författaren och arkitekturkritiken Jane Jacobs. Jacobs tankar är främst baserade på hennes egna observationer och undersökningar och boken beskriver samverkan mellan olika stadsdelselement och dess kontext. Utgångspunkten är det offentliga rummets roll i staden och trots att boken skrevs för länge sedan är den fortfarande i allra högsta grad en aktuell klassiker idag. Jacobs tankar är grundläggande och fenomenologiskt utformade och därför lätta att tillämpa i kontexten för vår frågeställning. Artikeln *Evaluating public space* skriven av Vikas Mehta (2014), forskare inom urbanism och universitetslektor vid Ohio Eminent School, utgör den främsta litterära källan för studien av platsspecifik kvalitet. Utifrån flertalet skrifter av forskare, arkitekter och författare sammanställer han aspekter om vad som utgör en kvalitativ utemiljö i ett index. Mehtas artikel är vetenskapligt utförd och baseras på flera andra vetenskapliga artiklar och texter av erkända författare och forskare, vilket ger den en hög trovärdighet.

Andra och tredje delen av uppsatsen är baserad på fortsatt litteraturstudie, där den andra delen

utreder torgets historiska roll och där den tredje delen behandlar torgets relevans i samtiden utifrån funktionalitet. Källorna består i huvudsak av böcker, tidskrifter, tidningsartiklar och vetenskapliga artiklar skrivna av forskare, arkitekter och arkitekturkritiker. Framförallt boken *People places – Design guidelines for urban open space* skrivna av Clare Cooper Marcus och Carolyn Francis, prisbelönta författare, forskare och arkitekter samt av landskapsarkitekten Rob Russel, från tidigt 1990-tal är viktig i undersökningen av den historiska rollen av torget. Även om boken skrevs för trettio år sedan bedömer vi att den fortfarande är aktuell att beskriva torgen ur ett historiskt perspektiv och författarnas gedigna bakgrund inom ämnet gör att källan har hög trovärdighet. Texten *Stadens torg* skriven av arkitekten Anders Friberg i tidskriften *Kulturmiljövård* från 1998, samt texten *Torget som politisk arena* från 2011 skriven av universitetslektorn och forskare inom statsvetenskap på Lunds universitet, Björn Badersten, utgör underlag för vår kunskap om det historiska torgets roll. Slutligen är den erkände professorn inom landskapsarkitektur, Jan Gehls bok *Life between buildings* en av våra huvudkällor i arbetet med att definiera torgens sociala värde. Gehls bok utkom under 70-talet och är liksom Jane Jacobs bok baserad på författarens egna observationer och studier. Att Gehl skrev boken som en kritik och motreaktion på den då rådande modernistiska stilen är ett perspektiv som är viktigt att ha med sig vid läsning av hans texter, men också utifrån förståelsen av boken som en erkänd och högt värderad klassisk källa. Trots att lång tid har gått sedan den först utkom är dess budskap om stadsplanering för att främja mänsklig aktivitet och sociala möten än idag relevant och flertalet texter skrivna på ämnet refererar till Gehls ursprungliga texter.

Den fjärde delen av arbetet ingår också litteraturstudien och kartlägger Nobeltorget och Davidshallstorg i centrala Malmö utifrån deras historiska tillblivelse från uppkomst till dagsläget. En förståelse för dessa två torgs historiska och samtida funktioner görs genom litteratur främst utifrån informationstexter, böcker och skrifter skrivna av arkitekter, Malmö stad och skribenter. Även artiklar från *Sydsvenskan* används för att öka förståelse av hur torgen genom åren har behandlats av invånare och andra brukare.

Den femte delen av uppsatsen innehåller en sammanfattning och analys av resultatet från en observationsstudie. Observationsstudien utgörs av en tillämpning av de, utifrån litteraturstudien, definierade kvalitetsbestämmelserna och funktionerna på Nobeltorget och Davidshallstorg. Sammanfattningen och analysen är uppdelade i två delar, där den första analyserar kontextens kvalitet. Kontexten utgår från de två torgen och deras närmast liggande kvarter och observationsstudien sker inom detta område. Den andra delen består av en sammanfattning och analys av den platsspecifika kvaliteten utifrån parametrar definierade i litteraturstudien. Observationsstudien sker under två dagar med liknande väder för att säkerställa att aktiviteten utomhus inte varierar på grund av stora väderskillnader. Vidare utförs studierna en torsdag och en fredag, samma klockslag och spritt över dygnet. Detta för att få med hela dagens användning under två olika dagar. Vi observerar och räknar människor och aktiviteter femton minuter vid varje tillfälle vi är på respektive torg och ägna resterande 45 minuter åt att utvärdera resultaten, observera förändringar i användning samt dokumentera resultaten i form av anteckningar och fotografier. Under tiden för vår undersökning är världen drabbad av Coronapandemin år 2020, med efterföljande rekommenderad isolering. Eftersom resultatet bland annat räknar antalet människor på platserna är pandemin därför en faktor att ha i åtanke vid analys av resultat. Sannolikt påverkas resultatet främst åldersfördelningen på grund av Folkhälsomyndighetens rekommendationer att stanna inne riktar sig till människor över 70 år. Däremot är utemiljöer den plats där människor säkrast kan umgås med lägst smittspridning. Vi bedömer att detta medför att vår studie av platsernas funktion och användning ändå kommer att vara tillförlitlig. För fullständig redogörelse över schema, vilka parametrar vi har använt oss av och resultatet för dessa se Bilaga 1.

Sjätte delen av uppsatsen består av slutsats och avslutande reflektion baserat på observationsstudie och litteraturstudie.

Avgränsning

Arbetet avgränsas till att undersöka funktion och kvalitet, för att förstå torgets relevans i samtiden och hur det på bästa sätt kan hanteras resurseffektivt. Studien kommer även avgränsas till två torg i Malmö: Nobeltorget och Davidshallstorg. Dessa torg får exemplifiera och utgöra studiens fall.

Vidare avgränsas arbetet till att endast hantera offentliga rum som är icke-privatägda och därför behandlas inte platser som ligger i privatägda miljöer, exempelvis torg i gallerior.

Begreppsdefinitioner

Det *offentliga rummet* definieras i den här uppsatsen utifrån United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2017) förklaring som en plats vilken är tillgängliga för allmänheten att fritt kunna vistas på.

Torg är en del av de byggstenar som utgör de offentliga rummen. Boverket (2018) definierar torget som en till utformningen öppen och till största delen hårdgjord yta vilket endast tillfälligt får upplåtas för enskilda ändamål, exempelvis demonstrationer. Till skillnad från en trottoar ligger det i torgets väsen att vara en plats att stanna upp på istället för att passera förbi, skriver arkitekterna och författarna Clare Cooper Marcus, Carolyn Francis och Rob Russel (1990).

I det här arbetet väljer vi att definiera torg som ett till utformningen öppet och till största delen hårdgjort, offentligt rum vars främsta uppgift är att stå till allmänhetens förfogande att kunna nyttja på det sätt den finner bäst. När vi diskuterar planeringen av torg så utgår vi från att planeringen ska främja torget att uppnå sin fulla potential inom denna definition.

Samtiden är i denna uppsats definierad att sträcka sig från ungefär tjugo år bakåt i tiden till tjugo år framåt i tiden.

Kontextkvaliteter är den omkringliggande strukturen kring en plats och dess kvalitativa egenskaper. I uppsatsen finns begreppet i sammanhang som utgår både utifrån offentliga rum generellt, men också utifrån våra två valda torg.

Platskvaliteter syftar till den specifika, offentliga platsens kvalitativa egenskaper. Begreppet används i uppsatsen, likt kontextkvaliteter, både i ett övergripande sammanhang men också i relation till våra två valda torg.

Område innebär i uppsatsen ett helt sammanhang där både den offentliga platsen och dess kontext ingår.

Resurshantering och kvalitet

I allt tätare städer blir invånarna fler och när trycket på de publika platserna ökar ställs det högre krav på deras förmåga att svara på medborgarnas behov. Arkitekten Anders Friberg (1998) skriver att torg och offentliga platser som inte svarar på behov utan istället står outnyttjade och avfolkade är en ineffektiv resurshantering av stadens tillgängliga ytor. En sådan hantering av ytan gör att incitamenten för att ha kvar den offentliga platsen blir försvagade och att platsen därmed riskerar att exploateras för syften som gynnar företag, privatpersoner och andra intressenter framför allmänhetens (Friberg 1998, ss. 68–69). För att undvika detta behöver kommun och samhälle ta hand om det resurskapital som den offentliga platsen är och se till så att den blir det stadens medborgare behöver. Universitetslektorn Vikas Mehta menar att ett verktyg för att få en offentlig plats att svara på behov och med det bli befolkad är att säkerställa kvaliteten på platsen (2014). I denna första del av uppsatsen undersöks vad som utgör en god kvalitativ utemiljö. Undersökningen görs utifrån texter skrivna av ovannämnda Vikas Mehta (2014) och Anders Friberg (1998) samt av Jane Jacobs (2004), Clare Cooper Marcus och Carolyn Francis (1990) och deras samarbete med landskapsarkitekten Rob Russel (1990).

Kontextkvaliteter

Det offentliga rummet - en produkt av sin kontext

Jacobs beskriver i sin bok *Den amerikanska storstadens liv och förfall* (2004) sambandet mellan det offentliga rummet och dess kontext. Hon menar att det offentliga rummet är starkt påverkat av sin kontext då det är en del av ett stadsdelssammanhang (ibid. s. 120). Det går inte att isolera en plats och undersöka den som ett enskilt fenomen, utan alla delar i den offentliga miljön är starkt påverkade av varandra. Jacobs beskriver sambandet mellan en offentlig plats i form av en park och dess kontext så här: ”Det ställs för höga krav på stadsparkerna. Långt ifrån att kunna förändra någon grundläggande egenskap hos omgivningarna, långt ifrån att automatiskt göra stadsdelarna bättre, blir stadsparkerna själva direkt och dramatiskt påverkade av hur stadsdelarna behandlar dem.” (2004, s. 120). Hon menar att förväntningarna på att parken ska kunna förvandla sin omgivning från misslycka till lycka är för höga. Parken liksom andra offentliga platser är inte kapabla att så starkt påverka sin omgivning utan är tvärtom själva en produkt av sitt sammanhang (ibid. s. 115, 120). Liksom Jacobs menar Anders Friberg att kontexten påverkar det offentliga rummets attraktion. Detta gör han genom att exemplifiera Sergels torg i centrala Stockholm: ”Hur man än väljer att hantera Sergels torg i framtiden, kommer det genom sitt läge i stadens struktur att förbli en plats av betydelse.” (Friberg 1998, s. 67). Han menar att det gynnsamma sammanhanget som Sergels torg befinner sig i är den avgörande faktorn till varför det torget är ett så välbesökt torg idag. För att ta vara på det offentliga rummets resurs på bästa sätt och befolka det är det därmed viktigt att känna till dess kontext: hur den omkringliggande strukturen ser ut och fungerar samt hur den samspelar med rummet. Nedan presenteras faktorer komna ur författarna i litteraturstudien, som är avgörande i utvärderingen av platsernas kontext.

Mångfald och variation som medel för en gynnsam kontext

En gynnsam kontext innebär att sammanhanget som helhet verkar attraherande och att det då finns en mångfald och variation omkring och i direkt anslutning till det offentliga rummet skriver Jacobs (2004, ss. 61–64, 120–154). Mångfald definierar hon som när en blandad brukargrupp använder sig av platsen på ett mångfacetterat vis. Ett mångfaldigt användande i kontexten genererar även mångfald på den specifika platsen (ibid.). Variationen, menar Jacobs, uppstår av att området har flertalet användningsområden och attraktioner. Hon konstaterar att många olika attraktioner genererar många olika besökare vilket leder till att området som helhet upplevs som varierat. Det offentliga rummets kontext blir på så vis intressant och verkar attraherande för mänsklig aktivitet (ibid.). Detta främjar i sin tur folklivet i det specifika rummet.

Primära och sekundära funktioner för en större mångfald

För att ett område ska kunna generera mångfald förklarar Jacobs, måste det finnas minst två, eller ännu hellre, flertalet primära funktioner (2004, s. 187). Med primära funktioner menar hon att områdets huvudsakliga attraktioner av sig själva lockar till sig folk. Primära funktioner kan exempelvis utgöras av kontor, bibliotek samt platser för underhållning, utbildning och rekreation skriver Jacobs. Mångfalden, som variationen av primära funktioner genererar, främjar sedan framväxten av sekundära funktioner (ibid. s. 189). De sekundära funktionerna är sådana som uppkommer ur behov som har uppstått utifrån närvaron av de primära menar Jacobs. Cooper Marcus, Francis och Russel beskriver samma fenomen och exemplifierar detta med torget Justin Herman Plaza, som tack vare sin kontext av varierande funktioner attraherar folkliv och då fler funktioner: "The best locations are those that attract a variety of users. Located in a mixed hotel/luxury apartment/office district, Justin Herman Plaza in San Francisco, for example, attracts workers, tourists, and families on outings, which in turn draw a variety of craft vendors and outdoor cafés." (Cooper Marcus et al. 1990, s. 18).

Utifrån Cooper Marcus et al. och Jacobs texter kan samspelet mellan de primära och sekundära funktionerna exemplifieras så här: primära funktioner så som bostäder, kontor, bibliotek samt platser för underhållning, utbildning och rekreation attraherar en mångfaldig brukarkrets. Den blandade brukarkretsen genererar i sin tur exempelvis hantverksförsäljare och utomhuscaféer, vilka svarar på behovet hos brukarna som befinner sig på platsen för att använda de primära funktionerna. Alltså, om ett område tillhandahåller funktioner som tillfredsställer vardagsbehov kommer det att ge anledning att röra sig på platsen. Desto fler nödvändiga funktioner platsen tillhandahåller desto fler besökare kommer att attraheras. Ju fler brukare som börjar använda sig av området desto fler funktioner och brukare kommer att genereras. På så vis, genom variation av funktioner och aktiviteter kan det offentliga rummets kontext aktiveras av mänsklig rörelse.

Gynnsam kontext över dygnets alla timmar

En mångfald av brukare och aktiviteter leder även till att människor använder området vid olika tider och på olika sätt (Jacobs 2004, ss. 64, 61). Betydelsen av att det offentliga rummet och dess sammanhang befolkas på varierande tider poängterar Jacobs som en viktig faktor för att området ska kunna bli uppskattat. Detta eftersom ett område som har ett kontinuerligt användande aldrig upplevs som tom och ödslig (ibid. ss. 120–122). När en plats står tom bildas där ett vakuum enligt Jacobs, som gör att ingen vill beträda den och ödsligheten blir till en ond cirkel. Platsen kommer upplevas som tråkig och otrygg vilket successivt leder till att folklivet kring den dör. Platsdödsfenomenet kommenteras även av Anders Friberg som menar att platser som tappat användare också tappat mening eftersom det publika rummets uppgift är att nyttjas av allmänheten (1998, ss. 68–69). Han ser att det finns en tendens att platserna efter döden gärna tas i anspråk av den

privata sektorn och på så vis förlorar sitt huvudsakliga syfte som ett offentligt rum: att vara gemensamt ägd och till för alla människors fria användning.

Barriärer - ett hinder för samspel

Andra faktorer, förutom brist på användning över varierande tider, som påverkar kontexten negativt är barriärer. Detta genom att de skiljer av områden från varandra och gör dem kontextlösa (Jacobs 2004, ss. 275–290). Jacobs menar att där platser ansluter mot barriärer skapas livlösa ändar. Livlöshet verkar hindrande för mänsklig aktivitet då människor attraheras av det som står i motsats till livlöshet nämligen mångfald, variation och folkliv (ibid. ss. 61, 288, 289). Barriärer försvårar och förhindrar även rörelsen mellan platser eftersom det finns en motvilja av att röra sig i närheten av eller över dessa barriärer skriver hon. Större bilvägar, industriområden och för stora parker är exempel på element som kan agera barriär i staden (ibid.). Om ett område delas upp av barriärer är det av stor vikt att det finns en mångfald, variation och folkliv åt det håll där barriären inte skärmar av den offentliga platsen (ibid. ss. 296–298). Detta för att den mänskliga rörelsen från det området ska kunna sippra in i den offentliga platsen och på så vis ändå kunna bli befolkad, trots barriäreffekt från andra sidor.

Tillräckligt efterfrågade aktiviteter vid en missgynnande kontext

Om en offentlig plats drabbats av att inte ha en gynnsam kontext, måste den tillhandahålla tillräckligt efterfrågade aktiviteter av tillräckligt hög kvalitet för att kunna attrahera mänsklig rörelse och då bli en befolkad plats (Jacobs 2004, ss. 126–136). Jacobs menar att sådana efterfrågade aktiviteter inte redan får finnas i kontexten utan behöver vara unika för platsen. Då aktiviteterna är av en sådan sort blir det offentliga rummet en specialiserad plats vilket folk tar sig till trots att de inte har vägar förbi (ibid.).

Sammanfattning av faktorer som påverkar kontextens kvalitet

En god kvalitet på kontexten är viktigt för att en offentlig plats ska bli besökt och då meningsfull som rum i staden. Detta eftersom en offentlig plats inte är isolerad utan starkt sammanknuten med den omkringliggande kontexten. Är samverkan god mellan olika stadsdelselement och då genererar mångfald under alla dygnets timmar ökar användningen av stadens rum. Detta gynnar enskilda offentliga platser som på så vis får mänsklig rörelse och aktivitet i sin närhet vilket är en förutsättning för att själva kunna bli aktiverat av detsamma. Baserat på Jacobs, Fribergs och Cooper Marcus et al.s principer och beskrivningar om kontextens betydelse för det offentliga rummet har vi tagit fram fem frågor som utvärderar kvaliteten på kontexten. Dessa frågor använder vi vid undersökningen av Nobeltorget och Davidshallstorg för att undersöka huruvida torgens kontext är gynnsam eller inte. De fem frågorna är som följer:

- *Har området en variation av primära och sekundära funktioner?*
- *Finns det en mångfald av användare som brukar området på ett mångfacetterat vis?*
- *Används området över olika tider?*
- *Finns en närvaro av barriärer som separerar områden från varandra?*
- *Om det finns barriärer är anslutningen till andra områden som genererar mångfald och variation god?*
- *Tillhandahåller platsen tillräckligt efterfrågade aktiviteter om kontexten är missgynnande?*

Platskvaliteter

För att ett offentligt rum ska vara av god kvalitet måste vissa kriterier säkerställas. Delvis att förutsättningarna är goda, det vill säga att den har en gynnsam kontext och delvis att själva platsen är av god kvalitet. Vi har precis redogjort för hur kvaliteten på kontexten påverkar användandet av stadens rum och i följande del av arbetet redogör vi istället för hur kvaliteten på den enskilda platsen gör detsamma.

Vikas Mehta har tagit fram en modell bestående av fem aspekter som används för att utvärdera kvaliteten på ett offentligt rum (2014). Dessa aspekter avgör i sin frånvaro eller närvaro skillnaden mellan ett offentligt rum av hög kvalitet och ett av låg kvalitet och därmed också skillnaden mellan ett rum som är frekvent använt, och ett som mer sällan är besökt. Aspekterna är definierade och sammansatta till ett vad Mehta kallar för Public Space Index (PSI). Vi ämnar använda detta index för att undersöka och utvärdera de två torg vilka vi valt som exempel för att svara på vår frågeställning – Nobeltorget och Davidshallstorg i Malmö. Detta för att kunna avgöra hur mycket och på vilket sätt de blir använda och hur väl de fyller sin potential som offentligt rum. Nedan presenteras de kvalitetsaspekter Mehta tagit fram, ibland kompletterade av andra källor och som vi kommer använda oss av i utvärderingen närmare.

Inkludering (översatt från inclusiveness)

Den här aspekten mäter hur inkluderande platsen är för olika typer av människor och huruvida den stödjer aktiviteter som förändras med dess brukare. Mehta (2014, s. 62) menar att närvaron av mångfalden hos människor med olika klass, ålder, etnicitet och kön på platsen är faktorer som påverkar aktiviteter och hur inkluderande platsen upplevs. Ju större mångfald, desto fler upplever sig inkluderade (ibid.). Till den inkluderande aspekten räknas också upplevelsen av tillgänglighet på platsen, det vill säga hur delaktig brukaren kan vara i aktiviteterna som tar plats där (ibid.). Mehta menar att detta har med mångfald att göra: finns en stor variation av aktiviteter så är det fler som upplever en möjlighet att delta i någon av aktiviteterna och ett sådant deltagande för människor närmare varandra i ett kollektivt samförstånd. Han beskriver sambandet såhär: "Public space is a space of participation. It is an arena for the collective voice and shared interests, but is also the space where the differences and conflicts of various groups play out." (2014, s. 58). Hur inkluderande en plats är avgörs alltså av hur hög grad av mångfald den har och hur väl den stödjer en variation av aktiviteter och brukare.

Att inkludering är viktigt att mäta i relation till offentligheten kommenterar också arkitekten och debattören Ola Andersson: "För att ha tillgång till offentligheten måste man känna till dess normer, behärska dess språk och kulturella koder /.../ Offentligheten är en kollektiv överenskommelse om vad som är lämpligt och acceptabelt" (2017 s. 47). Andersson beskriver därmed att ju fler människor som befinner sig i det offentliga rummet, desto större normbredd får platsen, vilket i sin tur leder till att en större mångfald av människor med olika beteenden anses som lämpliga och därigenom accepterade.

Faktorer ur PSI som vi kommer mäta för att avgöra hur inkluderande Davidshallstorg och Nobeltorget är mångfalden hos brukarna gällande klass, ålder, kön och etnicitet, mångfalden på deras aktiviteter och upplevelsen av hur tillgänglig och välkomnande platserna är.

Meningsfulla aktiviteter (översatt från meaningful activities)

När ett offentligt rum främjar meningsfulla aktiviteter gör den det genom att uppmuntra till sociala, gemensamma aktiviteter där människor möts (Mehta 2014, s. 59). Mehta förklarar vidare hur meningsfullhet på en plats avgörs av huruvida rummet tillhandahåller medel som kan uppmuntra till dessa aktiviteter, såsom serviceställen vilka människor använder i sitt vardagsliv. Mycket av det som han beskriver som gemensamhetsskapande aktiviteter är likt Jacobs definition av primära och sekundära funktioner. Mataffärer, shopping, restauranger och utställningslokaler, ger Mehta som exempel på service som gör att människor använder och återvänder till en plats och upplever den som meningsfull (ibid. s. 63). När det offentliga rummet främjar meningsfulla aktiviteter och människor genom dem återkommer till platsen blir effekten en intimitet mellan brukare och plats och en platstillhörighet skapas. "A sense of belonging and emotional attachment along with an ability to influence and fulfill certain needs is required to achieve a sense of community in a neighbourhood" (Mehta 2014, s. 59). Meningsfulla aktiviteter uppmuntrar brukare till att använda platsen på det sätt de finner bäst och därför är en faktor platsens flexibilitet avgörande (ibid.). När en brukare har möjlighet att modifiera platsen efter egna primära och sekundära behov är platsen väl rustad för att stödja flertalet meningsfulla aktiviteter.

Faktorer utifrån PSI som vi mäter under platsbesöken är antalet och variationen på verksamheterna på torgen, hur flexibla de är för olika typer av användning och hur många modifikationer som äger rum. Här är vi också intresserade av att iaktta om det sker någon form av territorialitetsmarkering. Med det menar vi medvetna eller omedvetna handlingar som manifesterar en platstillhörighet och familjaritet som uppstår. Platstillhörighet beskrivs i en uppsats kring begreppet som: "En människas känsla av platstillhörighet är personlig men uppkommer i ett socioekonomiskt sammanhang. Det handlar om en intim och existentiell relation mellan en individ och dennes plats." (Fichtelius 2018) och det är utifrån detta som vi observerar territorialitetsmarkeringar.

Trygghet (översatt från safety)

Hur trygg en plats upplevs är en kombination av både fysiska och sociala faktorer konstaterar Mehta (2014, s. 60). Aspekten behandlar dels upplevelsen av trygghet från trafik – hur väl platsen ger ett upplevt skydd från omgivande trafikstruktur och dels också den upplevda tryggheten från brott. Tryggheten från brott har att göra med den fysiska och visuella kopplingen till omkringliggande strukturer, att brukare inte känner sig inträngda eller osynliga på platsen och hur väl upplyst platsen är på natten. Men Mehta poängterar att det bästa sättet att säkerställa en hög trygghet från brott på en plats är att se till att det finns andra människor där (ibid.). Blotta upplevelsen av mänsklig närvaro kan agera trygghetsskapande, menar Mehta, även om det inte är några faktiska människor där. En sådan närvaro kan exempelvis bestå i att personliga föremål och dekorationer har lämnats framme och att skyltar och andra symboler visar att människor vanligtvis håller till på platsen (ibid.). Han beskriver det såhär: "Besides acting as a source of attention and interest, the presence of people increases the perception of safety." (Mehta 2014, s. 60).

Till trygghetsaspekten räknas också hur underhållen och välskött platsen är. Ett samband mellan nedskräpning, vandalism och upplevd otrygghet förekommer enligt Mehta (ibid.). Han beskriver inte detta närmare men en sannolik förklaring till sambandet är att otryggheten består i att platsen inte upplevs vara omhändertagen utan istället negligerad och därmed oanvänd av andra.

För att fastställa hur hög trygghet platsen har kommer vi utifrån PSI att utvärdera faktorer som den fysiska och visuella kopplingen platsen har med omkringliggande platser och strukturer, hur

god den fysiska konditionen är, hur upplysta torgen är under dygnets mörka timmar samt hur den mänskliga närvaron upplevs. Vi kommer också utvärdera hur hög den upplevda tryggheten från brott under både nattetid, dagtid, och hur trygg platsen upplevs från trafik.

Komfort (översatt från comfort)

För att en plats ska ha en hög nivå av komfort bör den enligt Mehta ha ett gott mikroklimat och en hög bekvämlighet (2014, s. 61). Han konstaterar att det finns ett samband mellan en ökning av sociala aktiviteter när platser har stor tillgång till solljus. Han slår dock fast att förhållandet fungerar tvärtom under sommaren när temperaturen stiger och det istället är platser i skyddande skugga som stimulerar sociala möten. Även ljudbilden är viktig för mikroklimat och komfort enligt Mehta. Trafikljud som upplevs störande sänker komforten medan en ljudbild av exempelvis fågellåten höjer komforten. Sittplatser fria för allmänheten eller som tillgodoser av verksamheter är också viktiga för upplevelsen av platsens komfort (ibid.). Andra fysiska element som stimulerar komforten är hur välskött platsen är men också hur den är utformad med exempelvis generöst tilltagna gångytor, artefakter och möblemang, träd och en rumslig struktur som innehåller mycket skrymslen och vrår (ibid.).

Huruvida det finns exkluderande design som motverkar användandet av platsen påverkar också komforten (Mehta 2014, s. 64). Vad exakt som är exkluderande design specificerar inte Mehta närmare så därför använder vi en definition av detta begrepp gjord av Fredrik Edin, författare till boken *Exkluderande design* (2017). Till kategorin av objekt som är exkluderande i sin design räknas lutande bänkar som är utformade för att de inte ska gå att sova på, staket, taggar, sprinklers, oljud och objekt i form av konst, krukor eller dylikt som är framsatta för att förhindra närvaron av människor (Edin 2017, ss. 19–22).

Vid avgörandet av hur hög platsens komfort är kommer vi att utifrån PSIs parametrar, med förtydligande från Edin, närvaron av exkluderande design samt räkna utbudet av verksamhetsägda och offentliga sittplatser och annat möblemang. Vi kommer även uppskatta hur mikroklimatet är på platserna, hur välskötta platserna upplevs och huruvida ljudbilden på torgen upplevs som störande eller ej.

Välbehag (översatt från pleasureability)

Denna platskvalitetsaspekt behandlar uppfattningen av rummets byggstenar och huruvida deras placering och inneboende egenskaper får brukaren att känna välbehag (Mehta 2014, ss. 61, 68, 69). Mehta betonar vikten av att platsen har en orienterbarhet som han definierat genom Kevin Lynchs teorier om "imageability". Vilket, enligt Mehta innebär att platsen ska underlätta för brukaren att bilda sig en uppfattning om hur sin egen position relaterar till platsens artefakter och objekt: "Humans feel comfortable in spaces with physical elements that can be related to the size of our bodies and body parts." (Mehta 2014, s. 68). Han menar att placeringen, texturen, mönstret och skalan på det offentliga rummets olika objekt påverkar hur intresseväckande rummet är vilket i sin tur påverkar välbehaget. En variation i det offentliga rummets olika beståndsdelar som ger olika sensoriska intryck ökar också attraktionen och välbehaget. Lukt, ljud, färg, form, rörliga element – alla är de exempel på faktorer som kan bidra till en sensoriskt komplex, och därmed välbehaglig plats (ibid.). För att brukaren ska uppleva en känsla av välbehag betonar Mehta också vikten av att rummet ska ha en viss grad av omslutenhet. Han förklarar att en plats har en omslutande känsla om det upplevs finnas en tydlig distinktion mellan att vara "inne" i rummet och "utanför".

Faktorer som enligt PSI avgör om en plats framkallar välbehag hos brukaren kan i korthet radas upp på följande sätt: objekt som ökar orienterbarhet, variation i rumsligheten, graden av omslutande känsla och variation i de rummets beståndsdelar och deras sensoriska komplexitet (ibid. s. 67).

Sammanfattning av platskvaliteter

Enligt Mehta avgör dessa fem dimensioner hur god kvaliteten på en offentlig plats är. Att det offentliga rummet är av en god kvalitet är betydande för en effektiv resurshantering av stadens gemensamma ytor, som tidigare konstaterats. Det offentliga rummets syfte är att vara allmänheten till gagn genom att vara en använd plats som fyller ett behov hos medborgarna. Kvaliteten på kontexten och på den specifika platsen avgör hur befolkad platsen är och på så vis avgör den också hur väl platsen uppfyller sitt syfte. I följande del kommer vi att göra en historisk kartläggning av hur torget som offentligt rum har fyllt stadens medborgares behov.

Torget historiska betydelse

Torget har historiskt spelat en viktig roll för stadens invånare. Både för nödvändiga, vardagliga aktiviteter och mer frivilliga, festliga, politiska och storslagna. För att komma ett steg närmare svaret på vår frågeställning och förstå vad torget har för relevans i vår samtid är det nödvändigt att bilda sig en uppfattning kring vilka funktioner som torget har fyllt som offentligt rum genom historien. I denna andra del av uppsatsen kartlägger vi en grundläggande historisk bakgrund till vad torget haft för uppdrag i en historisk stadsbild genom texter skrivna av: Clare Cooper Marcus och Carolyn Francis (1990), Vikas Mehta (2014), Jan Gehl (2011), Anders Friberg (1998), Björn Badersten (2011), och arkitekturhistorikern Spiro Kostof (1992). En sådan förståelse kan i förlängningen bidra till en förståelse av intentionen bakom planeringen och anläggandet av torg, vad torget har för historisk betydelse idag.

En mångfacetterad och livsnödvändig plats

Historiskt har torget varit en plats som rymt flertalet olika funktioner. Clare Cooper Marcus och Carolyn Francis poängterar vikten av detta genom att ge exempel från medeltidens stadstorg (1990). De menar att i medeltidens städer tillfredsställdes så många av de samhällsviktiga funktionerna hos stadens invånare på just torget att städerna knappt hade fungerat utan dem. Dessa nödvändiga och samhällsviktiga funktioner exemplifierar författarna med aktiviteter som vattenhämtning, nyhetsinformation och ett utbyte av varor och mat (1990, s. 1). Även tidigare presenterade Vikas Mehta understryker torgens historiskt viktiga funktion som stadens medelpunkt (2014, s. 55). Han poängterar att torgen, liksom många andra offentliga rum, har använts genom historien för att tillfredsställa flertalet grundläggande behov hos stadens medborgare. Mehta beskriver vidare att torget varit en betydelsefull plats för handel och nyhetsinformation och tillägger att torget också har varit en plats som använts för att knyta och upprätthålla sociala kontakter.

Detta, att torgets historiska funktioner är svåra att skilja från det sociala livets utveckling står att läsa hos flera källor. Anders Friberg (1998) poängterar den kollektiva nytta som torget har utgjort genom historien när det agerat arena, inte bara för ett vardagligt utbyte av nödvändigheter utan också som plats för frivilliga aktiviteter i form av festande, firande, parader och skådespel. Friberg kopplar samman dessa nödvändiga och frivilliga sammankomster och framhåller att de lever i symbios med varandra: ”Det har varit en plats för handel och för arbete, och därmed också för det sociala livet” (Friberg 1998, s. 64). En tankegång som konstaterar att funktionen av torget som handels- och arbetsplats står i direkt relation till torgets roll som knutpunkt för mer sociala aktiviteter däribland mellanmänskliga möten.

Agora – det politiska torget sprunget ur grekisk tradition

Agoran var i Homeros gamla Grekland den ursprungliga platsen för medborgare att mötas, diskutera och fatta beslut på – en plats för demokratins födelse (Kostof 1992, ss. 153–155; Badersten 2011, s. 18). Under den tid när städer fattade autonoma beslut som påverkade den enskilda stadens invånarna så var agoran den plats där besluten fattades, det var en öppen, offentlig plats där medborgarna hade ett direkt inflytande (ibid.). På det viset blev torget en central punkt i stadsbilden och utgjorde en väsentlig del i hela stadens existens. Men torget har inte bara varit en plats för demokrati och medborgerliga rättigheter. Det har också använts som en symbol för maktutövning och militär storslagenhet (Kostof 1992, ss. 156–157). Stora, öppna torg som

fungerade som en scen att visa upp militärstyrkan på blev vanligt under 1800-talet, både för att visa folket dess beskyddare men också för att skrämma dem till lydnad (ibid.). Att pryda torgen med symboler som signalerar auktoritär makt och religiositetens överlägsenhet har varit ett sätt att signalera till medborgare hur det aktuella politiska läget sett ut (Badersten 2011, ss. 20–21).

Torg har således historiskt varit en central plats både för ekonomiska aktiviteter som handel, sociala aktiviteter som möten, fester, nyhetsutbud och politiska aktiviteter som uppror, demonstrationer, militäruppvisningar och beslutsfattande. Genom detta har torget befästs som ett stadselement med ett starkt historiskt arv som följer med än idag.

Idéen om torget som en fullsatt folkfest

Denna syn på torget som en levande plats där folklivet frodas och torgets urbana roll är stark tycks fortfarande vara en idealbild. Den erkände professorn inom landskapsarkitektur, Jan Gehl, tar upp det medeltida torget i Sienna som en källa till beundran och inspiration för samtida planerare: "An unusually fine example is the Piazza del Campo in Siena/.../ it is ideally arranged to function as a meeting place and public living room for its citizens, both then and now" (2011, s. 41). Cooper Marcus och Francis beundrar också utformningen av Siennatorget och pekar på de unika kvaliteter det besitter, men lyfter samtidigt en problematik med att idealisera de medeltida torgen: "[...] it is foolish to evoke historic forms in the hope that they will generate the contemporary decentralized urban agglomeration the rich diversity of public life generated in the dense, highly centralized medieval city" (1990, s. 2). Ett ställningstagande som också återfinns hos Friberg som konstaterar svårigheten med att lägga för stor vikt vid torgets historiska symbolvärde: "Att återuppliva torgets ursprungliga roll har varit ett genomgående tema inom internationell stadsplanering. Men att få torgen att fyllas av människor igen har visat sig vara inte helt lätt." (1998, s. 65). En tanke som pekar på att intentionen bakom samtida torgs tillblivelse är att återskapa den för historien karaktäriserande, attraktiva och aktiva torget.

Det är framförallt framväxten av det medeltida stadstorget som i litteratur beskrivs som ett idealiskt bildande av offentliga rum. Både Friberg och Gehl beskriver processen som något sprunget ur ett behov snarare än framställt från skrivbordet av en planerares ambition (Gehl 2011, s. 41; Friberg, 1998). De beskriver en dynamisk, tidskrävande tillblivelse av torgen där Friberg (1998) förklarar tillkomsten under medeltiden uppstod där ett handelsutbyte skedde, företrädesvis i en vägkorsning där sedan gatan expanderade och bildade torg. Gehl menar att det är denna process som gjort att den medeltida staden är särskilt lämpad för ett aktivt utomhusliv, eftersom hela tillblivelseprocessen av stadens uterum har utvecklats av brukarna själva och under lång tid. Därmed har platserna hunnit modifierats för att anpassa sig efter de behov medborgarna haft. "The city was not a goal itself, but a tool formed by use" skriver Gehl (2011, s. 1) och understryker därmed att de medeltida, offentliga rummen formades och existerade utefter växlande användning och behov.

Dagens torg och de historiska funktionernas flytt

Att det historiska behovet av ett torg som serviceplats för samhällsviktiga aktiviteter inte längre existerar då många av dessa funktioner som en gång var av största vikt nu har bytt plats från torget till andra spelplaner är gängse uppfattning. Cooper Marcus och Francis konstaterar att många av de nödvändiga och samhällsviktiga funktionerna som det medeltida torget uppfyllde då, idag har flyttat från offentligheten till privata sfärer (1990, s. 1). De exemplifierar förflyttningen med vattenhämtning som förut var en nödvändig och samlande aktivitet vid torgens vattenpumpar med idag sker i hemmets bekvämlighet. Denna förflyttning har inneburit en förflyttning av de, i

symbios ihopkopplade aktiviteter som till sin karaktär var mer frivilliga och sociala. Också Friberg konstaterar att torgens historiska funktioner i stor utsträckning har flyttat från torget (1998, s. 65). Han pekar på att det främst är livsmedelshallar och varuhus som tagit över torgets tidigare funktioner. Med internets framväxt har e-handeln tagit ut sin rätt på fysiska handelsplatser och varor som tidigare köptes i affärer eller på torghandeln köps istället på nätet med bekvämligheten av hemleverans (L. Brännström 2020). Även annonsering av publika event som konserter, loppisar, marknader och festivaler sker ofta på sociala medier i olika form istället för flygblad och affischering på offentliga anslagstavlor (ibid.). Därmed har torgets nutida funktion lämnats otydlig för planerare och brukare. Detta, menar Friberg, leder till att torgets kvarvarande och mest centrala, samtida funktion är dess kulturhistoriska värde: "Vad som därför i själva verket har hänt, är att torget intagit ännu en ny roll i stadens liv: det är idag dess museala funktion som har blivit den mest framträdande" (Friberg 1998, s. 65). En kris för torgens betydelse som stadsrum menar Friberg och lägger till att många torg idag också omvandlats till att utgöra plats för bilparkering och trafikkorsning som ett försök att åtgärda den otydliga funktionen av torget (ibid.). Friberg poängterar att detta är ett uttryck för behovet av att definiera torgets samtida funktioner för att det ska kunna användas på ett sätt som tjänar allmänheten till fullo (ibid.).

Sammanfattning av torgets historia

Dagens torg har alltså historiskt varit stadens medelpunkt och en plats för det myllrande folklivet. En problembild är försöken att återskapa detta genom att ge torgen de funktioner som de haft historiskt och som inte längre är relevanta, bland annat genom framväxten av internet, livsmedelshallar och varuhus som tillhandahåller många av dessa funktioner utanför den offentliga miljön

Torgetets funktion & betydelse idag

För att torget som stadsdelselement ska vara relevant på en plats behöver dess funktioner svara på behov hos människan. Att det finns en otydlighet i vad torgens samtida funktioner är, betyder att det även finns en otydlighet i vilka behov torget svarar på och således också hur relevant torget är. Genom att förstå dessa funktioner och hur de svarar på människors behov kan vi därför bättre förstå när torget är relevant. Då torgets funktioner definieras kan det även med en större medvetenhet programmeras och planeras i avsikt att främja dessa. Vi tror att en sådan medveten hantering av torget ökar sannolikheten för att dess potential som offentlig plats tas tillvara på och på så vis planeras efter en effektiv resurshantering. För att få en trovärdig uppfattning av funktionerna har vi i denna tredje del av uppsatsen, studerat flertalet litterära källor. Utifrån texter skrivna av tidigare presenterade Clare Cooper Marcus och Carolyn Francis (1990), deras samarbete med landskapsarkitekten Rob Russel (1990), Anders Friberg (1998), Jan Gehl (2011), Jane Jacobs (2004), Björn Badersten (2011), Boverket (2018; 2019) samt texter av landskapsarkitekten och skribenten för *Movium Magasin*: Karin Andersson (2013), redaktören på tidskriften för landskapsarkitektur *Area*: Katarina Dahlgren (2002) och skribenten på samma tidskrift Kim West (2002), har vi dragit slutsatser kring torgets samtida funktioner. Därefter har vi definierat de såhär: Torget som social mötesplats, demokratisk spelplan och flexibel struktur. Nedan beskrivs definieringen av funktionerna närmare.

Torgetets funktion som social mötesplats

Människan är av en social natur och torget är en offentlig plats som invånare behöver för sitt sociala välmående skriver Clare Cooper Marcus och Carolyn Francis (1990, s. 1). När människor möts i den offentliga miljön kan behovet av deltagande och tillhörighet i en kollektiv gemenskap tillfredsställas skriver UNESCO (2017) samt verka berikande och utvecklande för individen skriver Mehta (2014) och på så vis främja människans sociala välmående. Ett socialt välmående, skriver Jan Gehl (2011, s. 51), kommer sig av goda sociala möten. Dessa möten delar Gehl upp i två kategorier: passiva respektive aktiva. Passiva sociala möten, beskriver han, utgörs av människor som ser och hör varandra utan att vara en del av själva mötet. Aktiva består istället av interaktioner mellan människor som möts, pratar och umgås, förklarar Gehl. För att kunna mötas behöver det offentliga rummet där mötet tar plats tillhandahålla vissa funktioner som kan främja mötena (ibid. s. 131). Han räknar upp att funktionerna kan bestå av exempelvis sittplatser, ståplatser och vyer. Något vi känner igen från tidigare beskrivna kvalitetsaspekter i uppsatsdelen *Platskvaliteter*.

Sociala möten äger rum där det finns mänsklig rörelse (Gehl 2011). Rörelsen som utgörs av nödvändiga eller frivilliga aktiviteter uppkommer i sin tur från primära och sekundära funktioner som tillhandahålls (Jacobs 2004). Torget behöver därför innehålla funktioner som stimulerar dessa aktiviteter. Som nämns tidigare under *Dagens torg - och de historiska funktionernas flytt*, kunde de historiska nödvändiga och frivilliga aktiviteterna, vilka nu har flyttat från torget, utgöras av exempelvis vattenhämtning och handel (Friberg 1998; Cooper Marcus, Francis 1990). Detta då den primära funktionen av en vattenplats och den sekundära funktionen av en handelsplats fanns på torget (Jacobs 2004). Cooper Marcus och Francis menar att nödvändiga och frivilliga aktiviteter inte bara flyttat från torget utan i stor utsträckning även från hela den offentliga miljön

(1990, s. 1). Idag befinner sig därför människan i högre grad i den privata sfären och upplever sig till följd av det vara mer isolerad. Utifrån det har författarna identifierat ett större behov av att få ta del av det offentliga livets sociala funktioner (ibid.). För att kunna svara på behovet av sociala möten hos medborgarna behöver torget, liksom alla offentliga rum kunna erbjuda funktioner som stimulerar samtidens nödvändiga och frivilliga aktiviteter.

Vilka samtida aktiviteter som efterfrågas och vilka offentliga rum som tillhandahåller funktioner som kan främja dem, beror på plats och behov (Jacobs 2004). Genom en varierad miljö av olika offentliga rum kan på så vis stadens sociala liv stimuleras (ibid.). Torget som ett av dessa rum vars syfte är att främja sociala möten, är lämplig på en plats där det finns behov av aktiviteter som uppkommer från just torgets funktioner (ibid.). Jacobs menar att om dessa funktioner blir så pass utmärkande att de inte kan bytas ut utan att aktiviteterna där går förlorade, blir även torget relevant och meningsfullt på platsen.

Sammanfattning av torget som social mötesplats

De offentliga rummen har i uppgift att stödja sociala, offentliga möten eftersom människan har ett behov av social gemenskap för sitt välbefinnande. Sociala möten är antingen av en passiv eller av en aktiv karaktär och dessa är i sin tur beroende av mänsklig rörelse i form av nödvändiga eller frivilliga aktiviteter. Torget, liksom andra offentliga rum kan, och bör främja sociala möten och tillhandahålla funktioner som sociala aktiviteter kan uppstå ifrån. Men för att torgets roll i vår samtid och i våra städer ska vara självklar och icke utbytbar behöver det även tillhandahålla funktioner som stödjer aktiviteter som är utmärkande just för torget. Dessa särskilda funktioner definierar vi nedan.

Torget funktion som demokratisk spelplan

“Vi föreställer oss gärna våra medborgerliga rättigheter som något vi, liksom med våra mänskliga rättigheter, bär med oss vart vi än går” skriver arkitekten Ola Andersson (2017, s. 47). Men, fortsätter Andersson, detta är en falsk föreställning. Medborgerliga rättigheter såsom yttrandefrihet och mötesfrihet gäller inte hemma hos en granne eller en vän, utan rättigheterna aktiveras först i de offentliga rummen. I dessa rum besitter varje medborgare sina rättigheter till fullo och med dem följer både frihet och ansvar (ibid.). I offentliga rum vilar alltså förutsättningarna på en av demokratins grundtankar, alla människors lika värde och rättigheter.

De offentliga rummen bör vara demokratiska platser som är öppna för alla människor att fritt kunna använda förklaras av UNESCO: ”A public space refers to an area or place that is open and accessible to all peoples, regardless of gender, race, ethnicity, age or socio-economic level.” (2017) och kompletterar därmed Anderssons tankar om den offentliga platsens behov av den demokratiska funktionen. Friberg skriver: “Det offentliga rummet tillhör alla” och menar att det är just det gemensamma ägandet som förutsätter platsens varande som demokratisk (1998, s. 69).

Torget demokratiska symbolvärde

Förutom den allmänna demokratiska nödvändigheten som gäller offentliga rum skriver Boverket att torget som stadselement är en yttring för samhällets demokrati: ”Torg är viktiga mötesplatser och rumsliga uttryck för de demokratiska värderingar som vårt samhälle bygger på” (2019). Björn Badersten poängterar också att torget har en speciell roll som bärare av samhällets demokrati

och menar att denna roll är kommen ur dess historiska demokratiska funktion (2011, s. 17). Mer specifikt skriver han att torget är en markör och symbol för frihet, gemenskap och folkligt inflytande och betonar därmed torgets vikt som en demokratisk spelplan: "Som symbol för frihet och gemenskap, som rumslig markör för folkligt inflytande har torget genom historien utgjort en central medborgerlig arena." (Badersten 2011, s. 17).

Även arkitekturskribenten Kim West skriver i texten *Torget encyklopedi* om torget som symbol för det offentliga rummets demokratiska och politiska behov (2002, s. 35). West hävdar att torget är betingat med syftet att vara det rum som medborgare går till för att fritt få mötas, tala, påverka och fatta beslut på. Hen betonar därmed torgets funktion som en arena för det fria deltagandet, mötet och samtalet och konstaterar vidare att det är detta som innebär att vara en politiskt deltagande medborgare. Badersten (2011, s. 17) skriver att torget med funktionen som politisk arena framförallt handlar om att det är en plats som ska kunna nyttjas för folkligt maktuppror, demonstrationer och andra politiska aktioner samt större samlingar. Han menar att detta är en utmärkande egenskap för just torget som gång på gång genom historien och fortfarande idag tas i anspråk i det politiska syftet, till skillnad från de flesta andra offentliga rum (ibid.). Genom exempel från det folkliga upproret mot den egyptiska regimen på Tahrir-torget i Kairo år 2011, beskriver Badersten den samlande kraft och mäktiga effekt som kan ges av demonstrerande medborgare på ett torg: "På förmiddagen den 31 januari 2011 samlas hundratusentals människor på Tahrir-torget i centrala Kairo för att uttrycka sitt missnöje med den egyptiska regimen/.../ som mest samlar protesterna närmare en miljon demonstranter i området kring torget. Och även om regimen i en yrvaken respons försöker slå ner upproret och i omgångar ger sig ut för att skingra massorna, skulle det inte dröja mer än en dryg vecka innan Mubarak tvingas lämna presidentposten" (Badersten 2011, s. 17). Med detta poängterar Badersten torgets funktion som samlande politisk arena och hur det kan vara avgörande för ett medborgerligt inflytande.

För att torget ska kunna vara en plats som erbjuder demokratiska funktioner måste de vara okontrollerade och fria från den politiska makten och ekonomiska vinstintressen skriver West: "Men förutsättningen för existensen av en sådan 'vilja till torg' är att det faktiskt finns platser i samhället som inte redan ägs eller kontrolleras av politiska intressen, platser där tänkandet kan röra sig oberoende från maktens diktat, platser där en diskussion om samhällets kommande form kan föras utan att från utgångspunkten vara överbestämd av en fixerad ekonomisk ordningslogik." (West 2002, s. 35). West menar vidare att det finns en brist på fria demokratiska rum och att bristen grundar sig i det svåra i att existera i dagens marknadsekonomiska och politiskt styrda värld, där de offentliga rummen istället för att vara öppna, påverkansbara och gemensamt ägda blir reklampelare för varor, platser för konsumtion och andra regerande krafter (ibid.). Därmed betonar West torgens nödvändighet av att vara till för folkets behov och fria från den överordnade makten både i form av ekonomiska vinstintressen samt det politiska styret för att faktiskt kunna svara för sitt symboliska demokratiska värde.

Sammanfattning av torgets demokratiska funktion

Som ett demokratiskt, offentligt rum behöver torget kunna svara på människans behov av delaktighet, gemenskap och inkludering. Torget utmärker sig som en särskilt viktig offentlig plats för det demokratiska behovet i staden. Det grundar sig delvis i torgets långa historia av att vara en plats synnerligen starkt kopplad till demokratiska aktiviteter, inte minst i form av den grekiska Agoran som nämnts tidigare i uppsatsen. På så vis har torget blivit en symbol för, och en särskilt viktig bärare av funktionen som demokratisk spelplan. Specifikt är aktiviteterna och behoven som funktionen främjar genom torget: större folksamlingar, politiska möten och andra mänskliga utbyten som gemenskap, medborgerligt maktutövande, territorialitet och allmänhetens inflytande.

Torget's unika funktion som flexibel struktur

Med flexibel struktur menar vi i den här uppsatsen en yta som är generellt programmerad och kan anpassas efter olika användning genom modifikationer. När ytan har en flexibel struktur tillåts olika aktiviteter och användningar ta plats där, parallellt eller avlösande, skriver Anders Friberg (1998). Ett exempel på en flexibel struktur ger Friberg vid beskrivningen av trappan på Hötorget i Stockholm som har ett flerfaldigt användande både i form av en trappa att ta sig upp och ned via och i form av en sittplats att vila sig på (ibid. s. 66). Enligt honom är det denna typ av generella programmering vilken möjliggör ett mångfaldigt användande som är själva kärnan i torgets funktion: ”I detta ligger också något av det som är torgets genialitet: genom att dess ytor är generella kan de användas för flera ändamål” (Friberg 1998, s. 66). Friberg konstaterar vidare att funktionen av att vara av en flexibel struktur är utmärkande för just torget. Att torget tillhandahåller denna kan därför sägas ha en stor betydelse för dess relevans i staden. Cooper Marcus, Francis och Russel (1990, s. 44) skriver att torgets funktion som flexibel struktur är viktig för att främja ett mångfacetterat användande och således uppkomsten av ett brett utbud av aktiviteter. De poängterar vidare att torget behöver kunna erbjuda detta för att bli en omtyckt och befolkad plats i staden (ibid.).

Modifierbar struktur – medel för demokratin

När torgets yta är modifierbar får användare möjlighet att direkt påverka platsen vilket gör att även funktionen som demokratisk spelplan stärks. Detta fenomen styrks av landskapsarkitekten Karin Andersson i texten *Alla pratar om goda mötesplatser – men vad är det egentligen?* (2013). Om en plats inte är helt programmerad och styrd utan öppen för förändring ökar delaktigheten och därmed känslan av gemensamt ägandeskap, skriver hon och fortsätter: ”Arkitekten styr genom gestaltningen vad som kan hända eller inte hända på en plats och också hur vi ska känna när vi är där. Ett sätt att skapa mer tillåtande platser är att låta dem vara löst programmerade, det vill säga nöja sig med att skapa ramar. Hur tillåtande en plats är beror på möjligheterna att kunna göra den till sin, hur välkommen man känner sig.” (Andersson 2013).

Betydelsen av torget som plats för tillfälliga aktiviteter lyfts också av Katarina Dahlgren (2002) som även problematiserar hur lågt denna funktion prioriteras idag. Fenomenet exemplifierar hon med torget Medborgarplatsen i centrala Stockholm som under tidigt 2000-tal gick igenom större förändringar där den oprogrammerade, flexibla strukturen alltmer belamrades med statiska föremål. De spontana mötena och samlingarna som tidigare uppstått på torget håller därmed på att försvinna, skriver hon (ibid. s. 11). Dahlgren menar att det finns en rädsla för det oprogrammerade tomrummet och att planerare därför gärna fyller ytorna med möbler och objekt som svar (ibid.). Detta till priset av förlorad modifierbar yta och med det, även delaktighet och demokrati. I stället borde planerare ta vara på torgets flexibla funktion och stärka dess roll som plats av tillfälliga aktiviteter, skriver hon och tillägger: ”Varför inte utveckla tillfälligheternas plats ännu mer – satsa på storartad tillfällighetsarkitektur utan koppling till gigantiska säljkampanjer.” (Dahlgren 2002, s. 13).

Sammanfattning av torgets flexibla struktur

Torget's funktioner är, som tidigare konstaterats, att vara en social mötesplats och demokratisk spelplan. Ett av torgets främsta verktygen för att kunna främja dessa är dess unika egenskap och funktion som flexibel struktur. Den flexibla strukturen kan genom god planering och i rätt

sammanhang generera mångfald och variation som gynnar mänsklig rörelse och på så vis sociala möten. Att platsen är av en flexibel struktur gör även att platsen blir modifierbar och genom det främjas delaktighet och medborgerligt ägande och då den demokratiska funktionen. En flexibel struktur är den funktion som är särskiljande för torget och gör att torget som stadselement har stor relevans i den samtida staden.

Sammanfattning av samspelet mellan kvalitet och funktion

Torget är ett offentligt rum som vid hög kvalitet kan främja människans välbefinnande. Som en del av ett område kan det också bidra till områdets mångfald om dess funktioner inte redan där är överrepresenterade. Eftersom torget är ett offentligt rum med syfte att bidra till det offentliga livet i form av funktionen social mötesplats, kan det inte ersättas av privata platser utan i så fall snarare av andra offentliga rum. För att säkerställa att torget inte blir konkurrerande med andra offentliga rum utan i stället ett kompletterande inslag i sitt område har även mer utmärkande torg-funktioner undersökts och definierats vara, demokratisk spelplan och flexibel struktur. Båda dessa funktioner, och framförallt den demokratiska, är funktioner som även andra offentliga rum tillhandahåller, men torget har i denna uppsats definierats vara en särskilt viktig bärare av dem.

Figur 1: Flygfoto över Nobeltorget och Davidshallstorgs placering i Malmö. © Lantmäteriet 2020, bearbetat av författarna.

Nobeltorget och Davidshallstorg

Kommande fjärde del av uppsatsen utgörs av en historieskrivning av våra två utvalda torg i Malmö: Nobeltorget och Davidshallstorg. Med historieskrivningen ämnar vi ge en förståelse för torgens nutida situation genom att redogöra för deras uppkomst och utveckling vilket ger en insikt i varför de ser ut och fungerar som de gör. Litteraturen som undersöker detta utgörs av texter skrivna av Stadsingenjören Erik Bülow-Hübe (1934), Stefan Karlsson, skribent och redaktör för *Magasin NIC* (2016), Malmö stad (2019), design- och ingenjörsföretaget *Atkins Sverige AB* (u.å.), bibliotekarien Thomas Jentzsch (2017) samt av journalisten och författaren Ulla Hårde, arkitekterna Anna Dehlin-Englund, Thor Heijkenskjöld, Lars Brattberg och landskapsarkitekten Elisabeth Norrby (1993).

Malmöns planering under 1900-talet

Malmö stad genomgår under 1800-talet stora förändringar i struktur och befolkning. Den industriella revolutionen förändrade staden i grunden när staden tvingades växa explosionsartat (Hårde, Brattberg, Heijkenskjöld, & Dehlin-Englund 1993, ss. 7–16). När stadens industrier expanderade behövdes förstås anställda och under slutet av 1800-talet flyttade därför tusentals nya invånare in till Malmö. Stadsingenjören Erik Bülow-Hübe, verksam i Malmö under början på 1900-talet axlade ansvaret att planera staden efter den industriella revolutionens massiva inflytt (ibid.). Han var tongivande i stadsutvecklingen och påverkade Malmöns struktur med

sina stadsplaner och progressiva visioner. Det var under ledning av Bülow-Hübe som både Nobeltorget och Davidshallstorg kom till. Han var starkt influerad av funktionalismen och modernismens framväxt och även så förespråkare för den tidens ideal (ibid.). I skriften *Malmö stadsplan* (1934), skriver han om sina tankar kring stadsplanering och hur idéerna ligger till grund för Malmös utformning. Här skriver Bülow-Hübe att det krävs en övergripande planering som stärker folkhälsan och motverkade trångboddhet samt sanitära olägenheter som har uppstått efter den stora inflytten. För att planera i syfte att stärka folkhälsan förespråkar han en öppen bebyggelsestruktur med en stor mängd grönska. Detta för att tillräckligt mycket solljus och luft skulle kunna ta sig in mellan husen och på så vis så ge en friskare befolkning (ibid.).

Förutsättningen för att kunna anlägga dessa luftiga städer menar Bülow-Hübe är bilen och ett välutvecklat vägnät (1934, s. 2). Bilen symboliserar för honom framtidens moderna och tillgängliga stad: ”Dessa nya vägar har en stor ännu outnyttjad trafikkapacitet, vilken inbjuder till ökad trafik, medför förbättrade vagnstyper och förkortar restider och väcker till livs nya krav om än bättre vägar ” (Bülow-Hübe 1934, s. 2). Enligt honom är vägnäten under 30-talet i behov av att utvidgas och nyanläggas för att klara av den då kommande utökande bilismen. Han menar vidare att denna ökande bilism är positivt för staden och därför någonting att främja. Detta eftersom en ökad trafik medförde bättre fordon och förkortade restiden vilket i sin tur leder till att invånarna inte längre behöver bo centralt för att arbeta och ta del av stadslivet (ibid.). Resultatet av en stark infrastruktur som förfördelar bilen är därför att bostadsbebyggelsen inte behöver stå lika tätt. Istället kan den på så vis utformas efter idealet av det öppna, genomsläppliga och gröna bostadsområdet (ibid.). Det är ur den här tankemodellen som stadsdelen Sofielund tillkommit, dit Nobeltorget hör.

Nobeltorget

Stadsdelen Sofielunds uppkomst

Stefan Karlsson beskriver att stadsdelen Sofielund, inom vilken Nobeltorget ingår, bildades i mitten på 1800-talet vid tiden för Malmös industrialisering och den stora inflytten till staden från landsbygden (2016). Främst bebyggdes området då med arbetarbostäder åt de nyinflyttade som tog arbete i industrierna men också åt innerstadsbor som ville bort från trångboddheten som där rådde. Stora delar av Sofielund stod obebyggd fram till en bit in på 1900-talet (Karlsson 2016). Det var Erik Bülow-Hübe som ansvarade och tog fram stadsplanen för Sofielunds framväxt från 1927 och framåt (Bülow-Hübe 1934, ss. 5, 6). Bülow-Hübes intention var att detta nya område skulle bestå av en mer progressiv och modern karaktär än vad som ditintills tidigare hade planerats för i Malmö. Utifrån hans stadsplan läses att det moderna i projektet låg i att det helt utformades efter de rådande idealen: dels efter en stark bilism med hög trafikmängd och dels efter en gles bebyggelsestruktur med många stora, öppna och gärna gröna ytor.

Nobeltorget och bilen

Nobeltorget planerades efter dessa tankar och blev därför ett grönt stortorg med gräsmatta i väster och hårdgjort markmaterial och fontän i öster: se figur 2. Delar av torget inramades av nyplanterade träd. Torgets omgärdande bilvägar planerades efter de rådande stadsplaneringsidealerna och förbereddes således för en stark bilism (Bülow-Hübe 1934, s. 2). Gatorna utformades breda för att på så vis kunna hantera en framtida hög trafikbelastning. Amiralsgatan anlades som en av de första flerfiliga vägarna i Malmö, redan i slutet på 1800-talet under Major A. Nilssons ledning

(ibid.). Detta beskriver Bülow-Hübe som en mycket förutseende handling av Majoren. Under 1920-talet tillkom sedan Nobelvägen planerad av Bülow-Hübe själv (Jentzsch 2017). Denna väg verkade vid dess nyöppning och tiden framöver som Malmös större genomfartsled ämnad åt än tyngre trafik som körde mellan norra Sverige och den södra kontinenten (ibid.). I mitten av vägen anlades en allé och cykelväg (ibid.). Lantmannagatan som innan 1920 var en betydligt kortare gata än vad den är idag, förlängdes till Nobeltorget i samband med områdets stadsutveckling under 1930-talet, vilket går att se i Bülow-Hübes stadsplan från 1927 (Karlsson 2016; Bülow Hübe 1934, s. 5). Under 1950-talet ökade trycket på Nobelvägen, trots dess breda utformning, vilket resulterade i att trädallén och cykelvägen togs bort till förmån för bilen och gatan blev än bredare (Jentzsch 2017).

De moderna stadsplaneringstankarna har främst satts i praktik utanför Malmös centrala, äldre delar (Bülow-Hübe 1934). Enligt Bülow-Hübe var det i huvudsak av lämplighetsskäl: att inte behöva kompromissa med den äldre bebyggelsestrukturen och bromsande åsikter som medföljde i förändringsförsök av denna struktur samt av stadens strikta regelverk som där gällde (1934, ss. 3, 6). Nobeltorget och dess område var under den här tiden obebyggt och beläget i Malmös periferi. Sannolikt var det därför en plats där de nya visionerna enklare och med en större kompromisslöshet kunde appliceras. Det är en viktig faktor till varför Nobeltorget och dess nära kontext formades efter den tidens moderna ideal och torget blev en stor, öppen och grön plats med en utbredd bilism i dess nära anslutning.

Figur 2: Nobeltorget och Nobelvägen med dåvarande cykelväg av Otto Ohm. (CC0 1.0) (u.å)

Problembild och upprustning

År 2015 genomgick Nobeltorget en kraftig upprustning och omgestaltning till följd av problem som torget tampats med genom åren (Malmö stad 2019). Karlsson skriver att problemen framförallt har hört ihop med social utsatthet, fattigdom och trygghet då hela området Sofielund genom historien har kantats av fattigdom och svåra sociala förhållanden (2016). Även utifrån artiklar i *Sydsvenskan* går det att förstå att Nobeltorget har kämpat med trygghetsproblematik då området ett flertal gånger utsatts för kriminalitet i form av sprängningar och våld (Johansson, Lovén, Persson, Runol 2019; Herkel, Keskiärrkkä, Lovén, Persson 2019). Malmö stad beskriver själva att problemen främst består i torgets avsaknad av attraktivitet och användning, vilket berott på att dess struktur och funktion inte längre fyllt några samtida behov (2019). Enligt ett par tillfrågade invånare i området har Nobeltorget däremot varit både ett använt och omtyckt torg tack vare en uppskattad funktion som social mötesplats och formgivningen med en barnlekvänlig fontän, blommande rabatter och en karaktäriserande funkisstil (Satz 2015). Problemet med torget förklarar de i stället grundar sig i torgets eftersatta skötsel och nedslitning, vilket skapat ett behov av upprustning (ibid.).

Det var i samband med anläggandet av Malmös expressbuss som torget upprustades (Atkins u.å.). I uppdraget för omgestaltningen är ett av Malmö stads kriterium att torget ska fungera som en attraherande målpunkt och mötesplats samt att det ska utformas med en stark kopplingen till den nya busslinjens hållplats som placeras vid torget (ibid.). Upprustningen bör även, enligt Malmö stad, innebära att Nobelvägen, Amiralsgatan och Lantmannagatans barriäreffekter minskar och att torget blir en trygg och tillgänglig offentlig plats (ibid.). Att torget planeras på ett sådant sätt att kriterierna också gynnar stadslivet på och omkring torget är även av stor betydelse (ibid.). På Malmö stads hemsida om Nobeltorget (2019) skriver de att en utformning anpassad till det urbana stadslivet är viktigt eftersom Nobeltorget är beläget i ett område som inom en snar framtid kommer att vara en del av innerstadsmalmö och därför bättre behöva passa in i en sådan kontext.

Figur 3: Nobeltorget 2006 med Folkets hus i bakgrunden av jorchr. (CC BY-SA 3.0)

Den nya gestaltningen av torget

Det nya förslaget togs fram av design- och ingenjörsföretaget Atkins Sverige AB och gestaltades sedan av Anders Dahlbäck, landskapsarkitekt på Gatukontoret (Malmö stad 2019). Resultatet blev ett helt nytt och samtida modernt torg, långt från Bülow's Hüb's ursprungliga gestaltning. Gräsmattan, fontänen, blomsterplanteringarna och häckarna fick ge vika åt ett mer hårdgjort torg med nya organiska former gjorda i platsgjuten betong som agerar både sittplatser och stödmur för planteringsbäddar fyllda med lökar och perenner (Berg & Dahl u.å.). Flertalet träd fälldes och byttes ut mot andra arter. Det till stora delar hårdgjorda torget är utformat för att klara av ett kraftigt brukartryck på platsen skriver Malmö stad (2019). Dahlbäck förklarar att den nya utformning som helhet är mer modern och även mer lämpad för ett stadsliv (ibid.). Med det nya förslaget blir torget därmed en markör för den urbana staden och en plats som mycket väl kommer att passa in i områdets framtida stadskarakter konstaterar Dahlbäck. Enligt dessa källor är det tydligt att både Atkins och Dahlbäck till stor del har utgått från att skapa ett urbant stadstorg rustat för att klara ett hårt tryck från en mängd brukare.

Torget's nya utformning är däremot inte uppskattad av alla. De tillfrågade invånarna ställer sig kritiska till det nya förslaget och menar att torget's ursprungliga utformning och funktion till stor del var välfungerande och därför inte borde ha planerats om (Satz 2015). Torget var visserligen i behov av upprustning menar de, men däremot inte i behov av denna totala omgestaltning. Framförallt anser de att Nobelorget borde ha fått bevara den ursprungliga funkisstilen. Detta både för att värna om platsens historia och för att behålla en sammanhållen karakter i området som annars helt präglas av denna stil (ibid.).

Figur 4: Nobelorget's omgestaltning. (Fotografi: Käck 2020)

Sammanfattning av Nobeltorget

Nobeltorget och dess närliggande område växte fram ur funktionalismens visioner. Då marken var obebyggt vid planering av Nobeltorget, ledde det till att de rådande idealen där läts gälla och därför blev hela området av en till stora delar öppen bebyggelsestruktur med kraftiga bilvägar och gröna ytor. Torget utformades till ett stort och relativt grönt torg med gräsmatta, planteringsbäddar och rabatter för att efter omgestaltningen bli ett mer hårdgjort torg i en modern 2010-talsanda. Sammanfattningsvis så handlar Nobeltorget senaste upprustning dels om att befästa området kring torget som innerstad och stadsdel snarare än när det under Bülow-Hübes tid behandlades som perifert samt dels om att koppla samman torget med den kommande express-busshållplatsen. Ambitionen bakom torget är att skapa en urban målpunkt som attraherar och genererar trygga, sociala möten samt dämpar barriäreffekten mot omgivande hårt trafikerade bilvägar. Behov av upprustningen kom ur problematik i form av otrygghet, bristande funktion och attraktivitet samt eftersatt skötsel och slitage.

Davidshallstorg

Ur Kockums industri till populärt nöjes-torg

Davidshallstorgs historia är lite annorlunda än Nobeltorget även om också den är präglad av den stora boomen under industriella revolutionen och efterföljande stadsbygge. Kockums mekaniska verkstad var en framgångsrik industri som anlades år 1840 på den plats där Davidshallstorg ligger idag, skriver författarna Hårde, Brattberg, Norrby, Heijkenskjöld och Dehlin-Englund (1993, ss. 5–18). De beskriver Davidshallstorgs historiska förlopp med start under sent 1800-tal och början av 1900 när Kockums industri pö om pö flyttade sin verksamhet från Davidshall till hamnen när produktionen istället riktade in sig på fartygstillverkning. Platsen för det nuvarande torget lämnades helt av Kockum år 1913. Några år senare, 1924, tillkom stadsplanen av Bülow-Hübe för hur den forna Kockumindustrin skulle omvandlas till de kvarter som vi idag känner som Davidshall (ibid.). Det var redan vid anläggning uttalat att torget som omgavs av slutna, klassicistiskt inspirerade kvartersstrukturer skulle ha en intim och kontinental känsla med butiker och verksamheter i bottenplan, skriver Hårde et al. Själva namnet Davidshall uppkom efter ett nöjesetablissemang som var väldigt populärt i Malmö och drevs av David Lenander. Just nöje är ett återkommande tema när Davidshallstorgs funktion beskrivs: "Davidshallstorg är som gjort för uteserveringar. Det är som en scen, skapad för servitörer med långa vita förkläden. Vad sägs om en kopp café-au-lait med varma giffar medan morgonsolen letar sig in mellan husens burspråk och järnsmideskantade franska dörrar?" (Hårde et al. 1993, s. 54) och för ett par år sedan utsågs Davidshallstorg till en av Malmös hetaste platser för folkliv och nöje (Gillberg 2015). Populariteten och aktiviteten har genom åren varit återkommande. Redan innan torget stod färdigt år 1934 så hade torghandeln och aktiviteten tagit fart. Grönsaker, blommor, kött och andra varor såldes både på torget och i butikerna som kantade torget medan en nedsänkt gräsmatta agerade vy på sommaren och pulkabacke åt barn på vintern (Hårde et al. 1993, ss. 38–42).

Figur 5: Davidshallstorg med gräsmatta och torghandel med polishuset i bakgrunden. Fotograferad av Berndt Johnsson under senare hälften av 1930-talet. (CC BY 2.5)

Figur 6: Davidshallstorg sett från entrén vid Jörgen Ankersgatan. Den omdebatterade parkeringsytan ligger på den forna gräsmattan. Polishuset i bakgrunden omvandlas till bostäder. (Käck 2020)

Parkering ersatte biblioteksplan

Bülow-Hübes ursprungliga plan för torget var att en stor del av ytan skulle reserveras för att husera stadsbiblioteket (Hårde et al. 1993, s. 18), en idé som aldrig förverkligats och den avsedda platsen för bibliotek består istället av parkeringsplatser. Just parkeringarna har vållat en del uppståndelse. Malmö stad har publicerat broschyrer om hur parkeringen förfular det kulturarvstunga torget (Hårde et al. 1993) och artiklar publicerade i *Sydsvenskan* behandlar debatten som uppstått. Tidigt 2000-tal planerades ett underjordiskt garage på Davidshall som skulle stå klart 2009 enligt *Sydsvenskans* reporter Claes Fürstenberg (2007). Det blev uppenbarligen inte färdigställt och i artikeln urskönjas problem som oenighet bland boende kring parkeringshusets inkörsport och att det för skattebetalarna förväntas bli väldigt dyrt som bromsklossar för det underjordiska garaget (ibid.). Några år senare är planen om parkeringshus lagd på is, om än tillfälligt, och torget upptas till cirka två tredjedelar av parkeringsplats (Gillberg 2015).

Davidshall idag - välbärgat och uppskattat

Idag är Davidshall ett populärt område i Malmö där utvecklingen går mot att området blir allt mer välbärgat. Det gamla polishuset, som var det sista huset att färdigställas år 1934 av torgets kringliggande bebyggelse, omvandlas i skrivande stund till bostäder som 2019 slog prisrekord i stadens dyraste kvadratmeterpris för nyproduktion (Satz 2019). Torghandeln, som i början av trettioalet upptog stora andelar av aktiviteten är begränsad till ett enda stånd som säljer grönsaker och blommor. Lokalerna som vetter mot torget, som Bülow-Hübe planerat efter en kontinental, småskalig och intim skala är i högsta grad fyllda av verksamheter och bidrar till att ge torget ett anseende av flärd. Detta återspeglas också i klientelet som använder torget: "Den typiska Davidshallsbesökaren är en medveten vuxen ungdom, runt 25–50 år, som redan är ute efter något som torget erbjuder. Vi jobbar inte så mycket med trender här på Davidshallstorg, utan det är mer livsstil och tidlöst här." (Gillberg 2015).

Funktionen hos Davidshallstorg har således gått från att vara ett utpräglat kvartershandelstorg som erbjudit de kringboende varor och idén om ett bibliotek som ska komma allmänheten till gagn ersatts till att bli ett torg där funktionen som parkeringsplats upptar största delen av ytan och där själva torgdelen är liten och idag huserar ett handelsstånd. Trots detta är området väl ansett och funktionen som social mötesplats är viktig där verksamheter som är till för nöje och folkliv utmärker sig.

Figur 7: Torgståndet vid Davidshallstorg. (Käck 2020)

Kvalitets- & observationsstudie

I den här femte delen av uppsatsen presenteras resultat av vår observationsstudie som är baserad på kvalitetsaspekter framtagna under delarna, *Kontextkvaliteter* och *Platskvaliteter*. Studien har utförts enligt den metod som beskrivs i tidigare presenterad del: *Arbetets upplägg* och går också att läsa mer detaljerat i Bilaga 1. Resultatet diskuteras och analyseras i den här uppsatsdelen utifrån resultatet av vår litteraturstudie.

Figur 8: Flygfoto över Nobeltorgets kontext. © Lantmäteriet 2020, bearbetat av författarna.

Kontextkvaliteter på Nobeltorget

Har området en variation av primära och sekundära funktioner?

Nobeltorgets kontext innehåller endast två primära funktioner och utgörs av bostäder samt en liten andel kontor. De sekundära funktionerna är av större variation än de primära och består av en busshållplats, mindre livs och andra butiker, fik och snabbmatsrestauranger. Vi kunde observera att endast en verksamhet, ett bageri, har aktivitet utomhus i form av en uteservering som genererar mänsklig aktivitet i den offentliga miljön. Som helhet har Nobeltorgets kontext en låg nivå av primära funktioner och en medelnivå av sekundära funktioner. Att området har en låg mångfald av funktioner som genererar aktivitet utomhus påverkar mångfalden och variationen av aktiviteter och brukare som använder området.

Har kontexten en mångfald av brukare som använder platsen på ett mångfacetterat vis?

Områdets trafikstruktur stod för den största delen aktivitet, enligt vår studie. Det främsta transportmedlet är bil eller cykel och färre transporter sker med buss eller till fots enligt våra observationer. Cykelbanorna längs med de stora vägarna kopplar an till stadens nätverk av cykelvägar så hela stadens invånare använder sig av banan och påverkar vår studie av områdets mångfald positivt i avseende av brukargruppens diversitet. De mer uppehållande aktiviteterna där människor rörde sig till fots i området eller rentav stannade kvar var förhållandevis få i jämförelse med de som passerade förbi. Hundpromenader, fikande på det lokala bageriet och pantletande var de aktiviteter som skedde flertalet gånger. Flertalet människor som uppehöll sig på platsen var inom en låg socioekonomisk klass och använde soptunnorna för att leta efter pant, bad om pengar utanför mataffären eller använde bänkarna i området för att sova på. Sammanfattningsvis så iakttog vi en mångfald av brukare i området medan aktiviteterna var mindre mångfacetterade. Vi kan se att det finns en koppling mellan klasstillhörighet och uppehållande eller förbipasserande aktiviteter där de med lägre klasstillhörighet i större utsträckning uppehöll sig i området än tvärtom.

Används området över olika tider?

Många av områdets butiker har frikostiga öppettider. Restauranger, bageri, livs, kollektivtrafik och andra verksamheter bidrar till att aktivera området under stora delar av dygnet men med en betydlig minskning under nattetid. Den mänskliga rörelsen i området är hög under dagen, lägre under kvällen och mycket låg under sen kväll runt 22.00 enligt vår studie. Vi kunde se att områdets generösa öppettider bidrar till att en viss aktivitet sker även på natten även om den avstannar betydligt efter mörkrets inbrott och inga samlande aktiviteter fanns under natten.

Finns en närvaro av barriärer som separerar områden?

Stora barriärer i form av bilvägarna Nobelvägen, Amiralsgatan och Lantmannagatan skärmar av torget från alla sidor förutom en: den anslutande sidan mot Osbygatan åt sydväst. De allra flesta ovannämnda funktioner finns på olika sidor av dessa barriärer och påverkar alltså tillgängligheten sinsemellan. För att ta sig mellan torget och kontextens verksamheter och funktioner finns endast en eller två passager med trafikljus på varje sida att använda, vilket försvårar kontakten sidorna emellan. Nobeltorget sydvästra sida separeras inte av större bilvägar utan möter i den närliggande kontexten en primär funktion i form av bostäder och två sekundära funktioner i form av butiker. Där står dock större planteringar och höga träd vilka ger en separerande effekt även mellan denna sida och dess kontext. Detta medför att samtliga av torgets sidor är avskilda från sin kontext, och respektive område ifrån varandra.

Tillhandahåller platsen särskilt efterfrågade aktiviteter om kontexten är missgynnande?

Under platsbesöket kunde vi inte utläsa att torget tillhandahöll en stark lockelse i form av en unik aktivitet som överbryggade barriärerna. Aktiviteter som inte finns någon annanstans inom området är de som utgörs av toalettbesök och skateande. Den nya utformningen av torget har potential att locka till sig skateaktiviteter men vi kunde inte observera att den aktiviteten var särskilt dominerande även om ett par ungdomar skateade vid ett tillfälle. Både skate och toalettmöjlighet finns dock i närheten av området, i Folkets park ca 300 meter bort. Där är toaletterna är betydligt fler än Nobeltorget och skateplatsen är omfattande med två stora ramper.

Den mest dominerande uppehållande aktiviteten på torget vi kunde observera, är att sitta på bänkarna intill de nyplanterade växterna. Detta kan utgöra en efterfrågad aktivitet men utifrån våra observationer var efterfrågan på sittplatser inte så pass hög att människor i stor utsträckning valde att överbrygga barriärerna för att sätta sig på torget. Aktiviteterna som torget erbjuder är

alltså inte utmärkande utan går att finna på andra närliggande platser, i vissa fall även i en mer omfattande utsträckning. Torgets utbud av särskilt efterfrågade aktiviteter är därmed inte hög.

Figur 9: Barriär mellan Nobeltorget och dess kontext, vy åt sydöst. (Fotograf: Käck 2020)

Figur 10: Skate på Nobeltorget. (Fotograf: Käck 2020)

Figur 11: Plan över Nobeltorget. Flygfoto © Lantmäteriet 2020, bearbetat av författarna.

Platskvaliteter på Nobeltorget

På Nobeltorget var närvaron av människor relativt låg under samtliga undersökningstimmar. Största delen aktivitet skedde i kantzoner på cykelbanan längs med Nobelvägen och Amiralsgatan. Under lunchtid, när det var som varmast på torget var det också flest människor som uppehöll sig på platsen.

Nobeltorgetets kvalitet på *inkludering* skiftade under dygnets timmar. Framförallt var det fördelningen av kön och ålder som förändrades under mörkets inbrott. Mångfalden av brukare var hög på dagen men låg under de nattliga timmarna. Brukarna under tiden 21–22 utgjordes till största delen av män i övre medelåldern. Den upplevda tillgängligheten och möjligheten att delta i aktiviteter förändrades på samma sätt från att vara ganska god under dagtid till att bli låg på natten.

Kvällstidens låga inkluderande värde, trots att kontextens verksamheter har generösa öppettider beror sannolikt på aspekten *trygghet*. Under de mörka timmarna av dygnet upplevs Nobeltorget som otryggt eftersom det då finns få eller inga verksamheter som är gemensamhetsskapande, trots att kontextens verksamheter har generösa öppettider. Detta beror sannolikt på barriäreffekten som tidigare nämnts, för även om vägarna inte trafikeras lika hårt under natten agerar den stora, döda ytan vägbana fortfarande avskärmande mellan torg och omgivande aktivitet. Vi observerade att bussarna går mer sällan och cykelpendlingen avtar vilket gör att färre människor rör sig i torgets kantzoner och en mänsklig närvaro är den viktigaste faktorn i trygghetsaspekten. Belysningen på torget är punktvis bristfällig där det bildas mörka hål kring bänkar och planteringar. Det lilla brukarantal som ändå uppehåller sig på platsen sitter på de bänkar som är något sänär upplysta och iakttar de få som korsar torget.

Under hela dygnet är den visuella kopplingen till omkringliggande strukturer god vilket är en faktor till att istället öka känslan av trygghet, men den fysiska kopplingen är hindrad av barriärerna från vägarna och av artefakter som planteringsytor och stödmurar. Den upplevda tryggheten från trafik är på torgytan hög eftersom stödmurarna upplevs som skyddande från den aktiva fordonstrafiken, men i kantzonerna av Nobeltorget är cykeltrafik och motorfordonstrafik dominerande och bidrar till en otrygg miljö för gångtrafikanter. Sammanfattningsvis är upplevelsen av trygghet hög på dagen från brott och trafik på torgets yta. Lägre trygghet upplevs från trafik längs med torgets kantzoner. Under natten är upplevelsen av trygghet mycket låg.

Figur 12: Mitt på dagen är det som mest aktivitet på Nobeltorget. (Fotograf: Käck 2020)

Figur 13: På natten är flera delar av Nobeltorget bristfälligt upplyst. (Fotograf: Käck 2020)

Aspekten om *meningsfulla aktiviteter* är i vår studie av Nobeltorget av låg kvalitet. Vi observerade ett fåtal territoriella aktiviteter som ägde rum under platsbesöken. Vid två tillfällen matade människor fåglar på torget och annekterade med fåglarnas flaxande vingar en stor del av torgets yta. Vi observerade ett litet antal människor närvarande i torgets periferi som hade med sig kundvagnar fyllda med påsar med sina tillhörigheter i. De återvände till samma plats båda dagarna och markerade därmed sitt ägande av den delen av torget. Vår studie visade fåtalet modifieringar av torgets möbler, vilket är en avgörande faktor av hur platser främjar meningsfulla aktiviteter. En anledning till detta fåtal är att inga flyttbara material finns tillgängliga på torget och att planeringen från grunden är att olika aktiviteter ska kunna äga rum utan en större omförflyttning. Exempel på en sådan planering är stödmuren till planteringen som är planerad att användas som sekundär sittplats utöver stödmursfunktionen. Att muren användes på detta vis kunde vi också observera. Verksamheter och gemensamhetsskapande aktiviteter var få på Nobeltorget. Cykeluthyrning och mataffär genererade en viss aktivitet på torget när brukare väntade på någon som var inne och handlade eller lånade cyklar. Bageriet på andra sidan Nobelvägen genererade också ett litet antal uppehållande aktiviteter på torget även om den högsta koncentrationen av aktivitet skedde på trottoaren precis utanför bageriets entré. De två busstationerna som är knutna till torget fungerade också som viss aktivitetsskapare. Den ena hållplatsen för buss 34, ligger dikt an mot torgets kortsida och uppmuntrar till de väntande att utnyttja torgets sittplatser medan den andra hållplatsen till expressbussen ligger mitt emellan trafikfiler och är avskuren från torget, inte uppmuntrade till uppehåll.

Avseende *komfort* finns det flertalet gratis sittplatser tillgängliga på torget, men inga som är knutna till verksamheter. Vi observerar att det finns få möjligheter att sitta på en primär sittplats i grupp eftersom bänkarna är placerade enskilt och på rad. En brist i utformningen där en gemensamhetsskapande sittplats kunde främjat torgets funktion som social mötesplats. Vi observerade att om fler än två personer uppehåller sig på torget tillsammans använder de oftast istället sekundära sittplatser som trädäck och stödmurar. Med solens rörelse förflyttade sig också aktivitetskoncentrationen på torget, tidigare skuggade sittplatser blev mer använda när det är sol. Det finns under största delen av dygnets ljusa timmar möjlighet att sitta i solen vilket höjer kvaliteten av komfort. Ljudbilden är under hela dygnet dominerat av den tunga trafiken på Nobelvägen, Lantmannagatan och Amiralsgatan och påverkar upplevelsen negativt. Vi kunde endast vid fåtalet ögonblick observera att andra läten så som fågelsång dominerar ljudbilden. Den fysiska konditionen är ganska god, men enskilda lampor och bänkar saknar delar eller är trasiga och flertalet plantor i planteringarna är döda vilket gör att konditionen uppfattas som lite lägre. Ett försvinnande litet antal exkluderande designelement fanns på torget och det rör sig då om anslag om förbud att beträda planteringsytor.

Välbehaget på Nobeltorget är lågt-till medellågt. Fasader är till största delen ogenomsläppliga och upplevs inte som intresseväckande. Det finns få designelement som agerar blickfång på torget och tätheten och variationen av sensoriska beståndsdelar i form av artefakter är låg. Däremot bidrar växtmaterialet till att ge platsen en upplevd attraktion. Det finns en visuell komplexitet i blandningen mellan lökväxter, perenner samt nyplanterade och fullvuxna träd. Sinnena hörsel och lukt påverkades under hela observationsstudien av avgaser och motorljud från omkringliggande vägar. Först på några centimeters avstånd gav växterna en annan doftbild till torget. Planteringsytornas form bidrar på vissa sittplatser till en känsla av omslutenhet. Vår undersökning konstaterar att det är svårt att bilda sig en rumslig uppfattning av torget. De organiska formerna och den uppdelade torgytan i olika nivåer och material gör att det är svårt att få en överblick över rummets utformning och försvårar orienteringen.

Figur 14: Ett uttryck för en territoriell aktivitet kan vara att mata fåglar. I bakgrunden syns stödmurarna. (Fotograf: Käck 2020)

Figur 15: Solplatser på Nobeltorget. (Fotograf: Käck 2020)

Figur 16: Växter och arkitektoniska element som sensorisk komplexitet. (Fotograf: Käck 2020)

Figur 17: Flygfoto över Davidshallstorgs kontext. © Lantmäteriet 2020, bearbetat av författarna.

Kontextkvaliteter på Davidshallstorg

Vår undersökning av Davidshallstorg utgår från den del som har funktionen av torg och utesluter den del som har funktionen av parkeringsplats. I slutsatsen behandlar vi dock hela ytan som potentiellt torg.

Har området en variation av primära och sekundära funktioner?

Bostäder är den främsta primära funktionen kring Davidshallstorg och utgör den största andelen av identifierade primära funktioner. Vi observerade ändå ett antal andra primära funktioner som exempelvis en diabetesklinik, hotell, Folksam's försäkringsbolag, biograf och gågatan shoppingstråk. I området kring torget finns en stor variation av verksamheter som agerar sekundära funktioner. Hit räknas restauranger, caféer, frisörer, butiker osv. Sammanfattningsvis så har Davidshall en hög mångfald av primära och sekundära funktioner vilket främjar ett aktivt folkliv. Flertalet av verksamheterna har aktiviteter i utomhusmiljön i form av exempelvis uteserveringar, varuprover och till och med ett omklädningsrum i en igenbommad portöppning vilket gör att kontexten bidrar till en hög upplevelse av mänsklig närvaro och främjar det sociala livet på gator och platser i hela kontexten.

Finns det en mångfald av användare som brukar området på ett mångfacetterat vis?

Davidshalls stadsdel har i sig en exklusiv framtoning med dyra bostäder och prisbelönta restauranger och brukarna av själva torget speglar, enligt vår studie, denna närliggande kontext. Men i ett kontextuellt perspektiv så ligger Davidshall centralt med många närliggande dragplåster som samlar medborgare från hela Malmö. Stadsbibliotek, gågata, filmstaden och triangeln köpcenter är några av dessa punkter som gör att en blandad befolkning avseende kön, etnicitet, funktionsvariation, klasstillhörighet och ålder rör sig i området och kontexten har alltså en hög mänsklig närvaro med en mångfald av brukare.

Används området över olika tider?

Både torget och dess kontexts verksamheter har öppettider som sträcker sig över stora delar av dygnet. Restauranger och caféer avlöser varandra och butiker och verksamheter har öppet dagligen. Inte många verksamheter har öppet efter midnatt men en hög andel bostäder i området gör att användningen över tid är utspridd. Bostäderna har också många balkonger och fönster ut mot gatan vilket gör att utemiljön fortfarande har en hög mänsklig närvaro över dygnets alla timmar.

Finns en närvaro av barriärer som separerar områden från varandra?

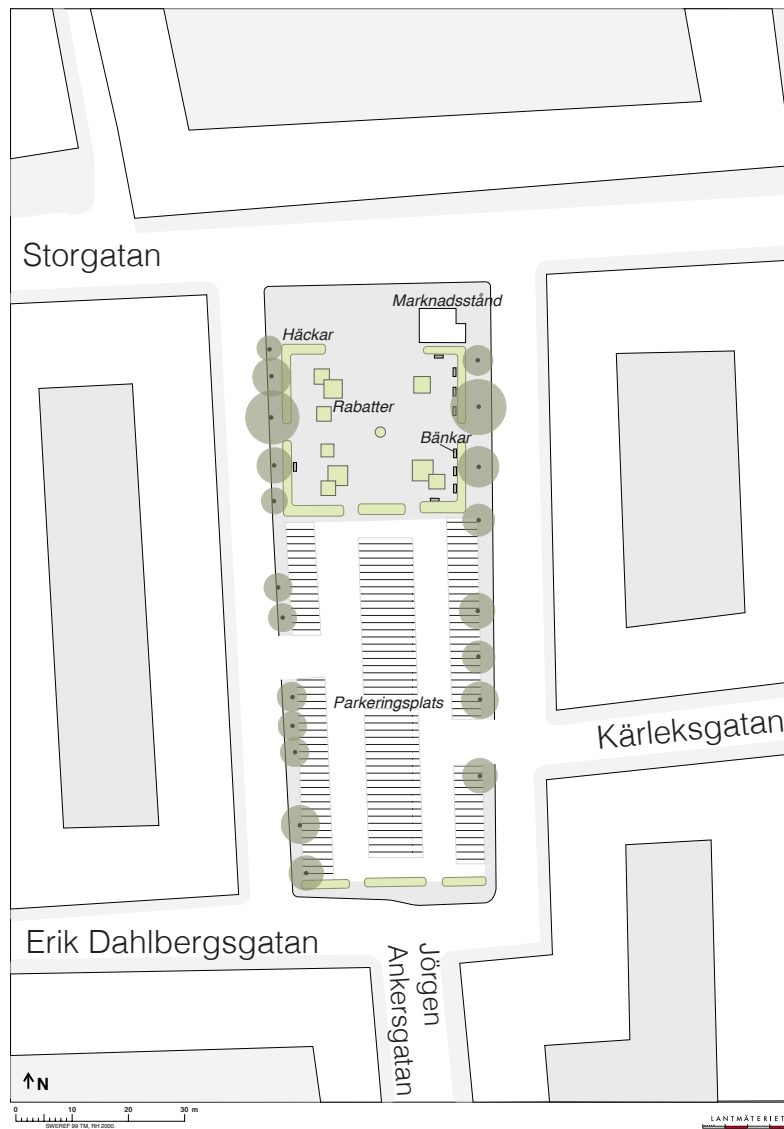
Flera stora vägar separerar Davidshalls kontext från närliggande områden. Regementsgatan och Fersens väg försvårar enkel passage mellan området till attraktioner som stadsbibliotek i nordväst och Gustav Adolfs torg i norr med bussförbindelser, grönområden och parker. En stark barriäreffekt har påverkan på torgs samtliga funktioner, men kring Davidshallstorg är barriärerna inte så pass dominerande samt ligger på ett avstånd som, utifrån resultatet på vår studie, inte bidrar till att torgets funktioner blir lidande.

Tillhandahåller platsen tillräckligt efterfrågade aktiviteter om kontexten är missgynnande?

Trots vägbarriärerna så gynnar kontexten Davidshall eftersom området ligger centralt placerat i staden. Under platsbesöken kunde vi konstatera att passage förbi torget var ett rörelsemönster som var särskilt koncentrerat mellan gågatan och stadsbiblioteket längs med Storgatan, vilket tyder på att Davidshalls placering är gynnsamt för att torget ska bli välbesökt.

Figur 18 & 19: Kring Davidshallstorg är gatorna fulla av verksamheter och restauranger som genererar folkliv och bostädernas öppna fönster vetter ut mot torget. (Fotografi: Käck 2020)

Figur 20: Plan över Davidshallstorg. Flygfoto © Lantmäteriet 2020, bearbetat av författarna.

Figur 21: Vy över Davidshallstorg från Storgatan. (Fotografi: Käck 2020)

Platskvaliteter på Davidshallstorg

På Davidshallstorg var närvaron av människor hög under stora delen av dygnet men allra högst var den mitt på dagen under lunchtid. På morgonen och eftermiddagen pendlade en stor andel människor på cykelbanan på Storgatan och bidrag till en upplevelse av hastig aktivitet på torget. På morgonen rörde sig ett antal personer över själva torgytan med cykel medan det på dagtid främst var uppehållande aktiviteter på torget. Under kvällen var kantzonererna de mest aktiverade platserna på torget där både bostäder och verksamheter samlade aktivitet.

Figur 22: Under lunchtid är Davidshallstorg fyllt av folk. (Fotografi: Käck 2020)

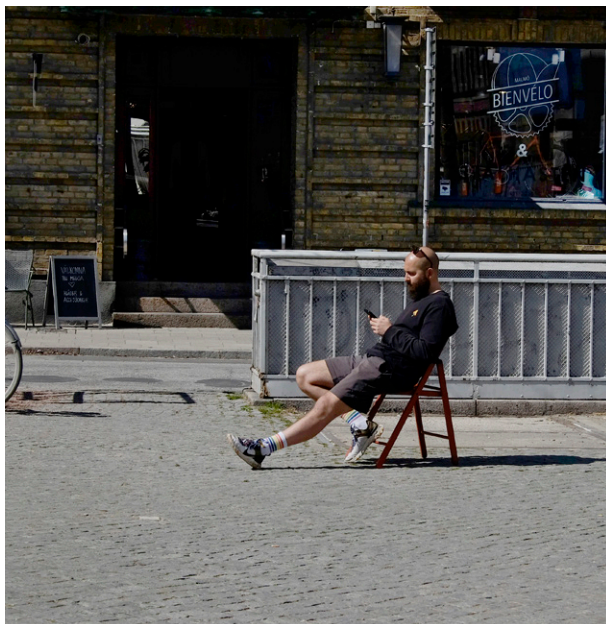
Av resultatet från våra platsbesök kan vi se att Davidshallstorg har en låg grad av *inkludering*. Torget har en jämlig fördelning av närvaro av människor med olika kön, en ganska låg till låg mångfald av människor med olika ålder och en låg till mycket låg mångfald av människor med olika klass, etnicitet och funktionsvariation. Trots det är den upplevda tillgängligheten och möjligheten att delta hög bland de som är närvarande. Den höga upplevda tillgängligheten och möjligheten att delta hänger sannolikt ihop med att de som uppehåller sig på Davidshallstorg tillhör samma klass och etnicitet. Som Ola Andersson skrev, och som vi tagit upp i detta arbete under avsnittet om *Platskvalitet*, så handlar tillgängligheten av en offentlig plats om att känna till dess koder och sociala normer. På Davidshallstorg observerade vi att brukargruppen främst bestod av människor med en vit etnicitet och en klasstillhörighet i högre medelklass.

Uttryck av territorialitet och observerade modifikationer av platsen ger ett högt värde av kvaliteten *meningsfulla aktiviteter*. Flera territorialitets-markerande aktiviteter observerades under platsbesökens gång. Byggarbetare åt sin frukost på caféborden på torget, som caféägaren lämnat kvar olåst över natten, som arbetarna själva flyttade till ett soligt läge, en kvinna tog av sig skorna och gick barfota och pratade i telefon mitt på torgytan under pågående lunchrusch, en man tog ut

sin egen stol och placerade sig i soligt läge på torget och två kvinnor hade med en egen teservis i porslin och dukade upp en fullskalig picknick på torget. Dessa aktiviteter tyder på en känsla av familjaritet hos brukarna av torget och hör ihop med kvaliteten av inkludering som nämnts här ovan. Flera gemensamhetsskapande aktiviteter finns på Davidshallstorg och dessa är framförallt koncentrerade till verksamheter som ett torgstånd, café och restauranger där människor äter, tittar på andra människor och umgås. Det fanns dock en liten koncentration även kring de offentliga sittplatserna. Koncentrationen kring dem var högst vid lunch och eftermiddag och de agerade då samlingspunkter. Platsbesökets resultat visar att betalsittplatserna under lunchtid dominerade torgytan och tog över den solbelysta ytan av Davidshallstorg. De offentliga sittplatserna är inte flyttbara och brukare som inte ville betala för en sittplats var därför begränsade till ett fåtal bänkar som för stunden var solbelyst.

Figur 23 & 24: Olika uttryck av territorialitet på Davidshallstorg - morgonkaffe i solen och luftande av varma fötter. (Fotografi: Käck 2020)

Figur 25 & 26: Att ta med en egen stol eller teservis ut på torget är ett tecken på territorialitet. (Fotografi: Käck 2020)

Komforten är relativt hög på Davidshallstorg med avseende på de många sittplatserna, men att andelen sittplatser som kräver betalning tar överhanden över de offentliga drar ner komfortkvaliteten. Under största delen av dygnet finns möjlighet att sitta i solen på torget vilket vi observerade att de flesta brukare valde, framför att sitta i skuggan. Ljudbilden på torget stördes morgon till tidig eftermiddag av ljud från ombyggnationen av polishuset. Under tiden för vårt platsbesök var torget till största delen möblerat, delvis av fasta möbler och artefakter men också av flyttbara betalsittplatser. Möblemanget bidrar till en viss flexibilitet där vissa sittmöbler kan flyttas efter solen och artefakterna kan användas som sekundära sittplatser men det förhindrar också utrymmeskrävande aktiviteter genom att helt enkelt stå i vägen. Vi observerade att antalet passager över torget minskade när det var som flest bord uppställda på torgytan.

Tryggheten upplevdes, tack vare en hög närvaro av människor under samtliga tider som god. Under natten var torget väl upplyst och boende runt torget hade fönster och balkonger öppna under de tider vi observerade platsen, vilket bidrar till en upplevelse av mänsklig närvaro. Även *välbehaget* upplevs vara av hög kvalitet i vår undersökning. Eftersom platsen är planerad att inge en intim känsla med en omslutande torgdel upplevs platsen ha en hög nivå av mänsklig skala. Mycket omsorg har lagts på planteringarna och rabatterna bidrar till en sensorisk komplexitet i form, färg, textur och doft. Avsaknaden av störande trafikljud gör att andra ljud får plats. Fågelläten, barnlek och sorl från uteserveringarna är några av de ljud som vi observerade. Skulpturer, växtlighet och flertalet butikslokaler med fönster ut mot torget bidrar till att höja välbehaget på platsen.

Figur 27: Davidshallstorg på kvällen. (Fotografi: Käck 2020)

Sammanfattande kommentar & diskussion

I våra möten med Nobeltorget och Davidshallstorg har vi observerat hur väl torgen uppfyller de kvalitetsparametrar och funktioner som vi har definierat. Att ha funktionen av en plats för mänsklig aktivitet är kanske det offentliga rummets mest relevanta och grundläggande uppgift. Torget, som är en del av stadens alla rum, har ett ansvar att agera offentlig mötesplats för både aktiva och passiva sociala möten och förutsättningen för att dessa möten överhuvudtaget ska ske är att det har en mänsklig aktivitet och är befolkad. Det är också utifrån denna tankemodell som samtliga av de kvalitetsparametrar vår observationsstudie utgått ifrån – att avgöra hur stora förutsättningar en plats har att bli befolkad.

Nobeltorget som social mötesplats

Vi har kunnat konstatera att Nobeltorget har en hög mångfald på sin brukargrupp i både kontext och på plats, men inte på aktiviteterna på torget vilket påverkar hur det uppfyller funktionen av att vara en social mötesplats. En paradox kanske, med tanke på att en diversifierad brukargrupp borde ha en mångfald av behov som de kan få utlopp för på torget. Sannolikt så har trafikens negativa inverkan på komfort- och välbehagskvaliteten samt den barriäreffekt den medför på Nobeltorget ett avgörande finger med i spelet till varför mångfalden av aktiviteter är låg. Flertalet aktiviteter som i vår studie skulle kunna bredda mångfalden och öka den mänskliga närvaron skulle också få resultatet att torget upplevs tryggare, vilket är det syfte som Nobeltorget 2015 revs upp och projekterades om för, är av det uppehållande slaget. Skatea, fika, leka, sola, vila, vänta, prata, träffas – alla är de sociala aktiviteter som kräver att brukarna uppehåller sig på platsen en längre tid. När trafiken, i vår studie, genererar den låga kvaliteten på komfort och välbehaget på Nobeltorget påverkas sannolikt viljan hos brukarna att stanna kvar på platsen. Platskvalitetsaspekterna påverkade av kontextens barriärer kan alltså vara en förklaring till varför en så låg mångfald av aktiviteter som skapar sociala möten, äger rum.

Davidshallstorg som social mötesplats

Vår observationsstudie visar att Davidshallstorg väl uppfyller funktionen av en social mötesplats, sett till antalet sociala aktiviteter. Flera av dessa är koncentrerade till verksamheterna som återfinns kring och på torget. Flertalet brukare använde torget både för passiva och aktiva sociala aktiviteter som fika, äta, mötas, småprata, träffa vänner och bekanta, ta kontakt eller spana på andra människor. Det stora antal territorialitetsmarkeringar vi kunde observera bidrar sannolikt också till torgets sociala funktion och pekar på att brukarna av Davidshallstorg har en familjär relation till torget – en bekvämlighet som gör att de känner sig välkomna att använda torget som ett vardagsrum och gå barfota eller duka upp favoritservisen. Den intima skalan som torget är planerat för, i kombination med familiariteten och territorialiteten genererar dock sannolikt en viss exkludering för de som inte är vana vid att vistas på torget eller i liknande miljöer. Detta syns också i den homogena brukargrupp som, enligt vår studie, befolkar torget och ger platsen en låg kvalitet av inkludering. När en begränsad brukargrupp använder en plats blir också normerna och koderna starkt sammanlänkade med den gruppen och kan därför verka exkluderande för människor som inte kan identifiera sig med dem. Trots att Davidshallstorg alltså väl uppfyller funktionen som social mötesplats kan vi inte utesluta att det i en viss grad fungerar utestängande, vilket hänger ihop med torgets funktion av att vara en demokratisk spelplan.

Davidshallstorg som demokratisk spelplan

I offentligheten aktiveras, som tidigare sagts, våra medborgerliga rättigheter och skyldigheter att bemöta varandra på jämlika villkor, och häri ligger också den funktion som torget har som demokratisk spelplan. När fler människor upplever en högre grad av inkludering på platsen, och kontexten genererar en mångfald av brukare och aktiviteter är chansen stor att medborgarna känner sig välkomna, uppehåller sig på platsen och på så sätt blir en naturlig del av platsens demokratiska värde. Som vi konstaterat i vår litteraturstudie genom författaren Ola Andersson i uppsatsdelen *Torget funktion som demokratisk spelplan*, så handlar tillgängligheten av att delta på en plats inte enbart om fysiska faktorer eller ens om tillåtelse, utan om att förstå och känna sig inkluderad i det offentliga rummets språk och normer. Eftersom Davidshallstorg präglas av en homogenitet i brukargruppen, genereras därmed också en homogenitet i språk och normer. Under vår studie observerade vi ett mycket litet antal människor som avvek från den vita medelklasspersonen som annars uppehöll sig på torget. Även om möjligheten att delta i aktiviteter upplevdes som stor så kunde vi inte observera någon som avvek från normen som deltog, eller startade några aktiviteter på torget. En faktor till detta är sannolikt den begränsade yta som torget har att tillgå. Även om enbart ett fåtal människor befinner sig på torget så tar de upp en stor andel av torgets yta. När dessa närvarande människor tillhör en homogen grupp riskerar de att tränga ut och förhindra andra brukargrupper att känna sig inkluderade på torget och påverkar hur väl torget uppfyller funktionen av att vara en demokratisk spelplan.

Nobelorget som demokratisk spelplan

Nobelorget uppfyller enligt vår observationsstudie flera kvalitetsparametrar för att fylla funktionen av att vara en demokratisk spelplan. Bland annat den tidigare nämnda mångfalden på brukare i både kontext och på plats. Problematiken kring torgets potential att uppfylla den demokratiska funktionen består här istället i den låga mängden mänsklig aktivitet på platsen. Detta påverkar den gemensamhet som är en förutsättning för att platsen ska ha en förmåga att verka samlande och i med det kunna fylla funktionen av att vara en demokratisk spelplan. Också här kan bilvägarna troligtvis vara en negativt påverkande faktor. Den försämrade ljudmiljön från det kraftiga trafikflödet gör det inte bara mindre angenämt att ha stillsamma, intima aktiviteter, det gör det också svårt att göra till exempel, politiska slagord hörda vid händelse av en demokratisk yttring som en demonstration. Detta trots att ytan på Nobelorget är generöst tilltagen, vilket är en nödvändighet för att kunna främja demonstrationer, behövs det en högljudd skara demonstranter för att överrösta trafikljudet.

Nobelorget som flexibel struktur

Den stora, öppna ytan med en planerat flexibel utformning är en stor kvalitet som Nobelorget besitter och det har en potential att med sin storlek uppmuntra till en mångfald av aktiviteter och därmed uppfylla funktionen av att vara en flexibel struktur. Däremot visar vår observationsstudie att antalet faktiska modifikationer för att stödja olika aktiviteter, är få. Visserligen så är flera av platsens beståndsdelar, exempelvis tidigare nämnd stödmur, planerad för att kunna användas på flertalet sätt och med det så finns det en inbyggd förståelse för att platsen ska behöva modifiera sig för att anpassa sig efter brukarens behov. Å andra sidan har vi i litteraturstudien sett, som Karin Andersson skriver i uppsatsavsnittet *Torget unika funktion som flexibel struktur* att skapa en flexibel plats innebär att skapa lösa ramar som i sin tur ska få brukaren att känna sig välkommen att delta att modifiera platsen. Observationerna vi gjort visar inte att modifikationer ägde rum i någon större utsträckning och därmed så har platsen inte inbjudit brukare att känna sig välkomna att modifiera platsen. Nobelorget kan, utifrån våra observationer och studier, anses fylla funktionen som flexibel struktur i en planerad ambition med goda förutsättningar, men funktionen syns inte

i antalet modifikationer. En faktor till det låga antalet modifikationer kan vara att vägbarriärerna runt torget försvårar det inflöde av brukare som behövs för att torget ska användas på det mångfacetterade sätt som det har potential att uppnå.

Davidshallstorg som flexibel struktur

En ytterligare faktor till hur många modifikationer som äger rum på en plats är sannolikt hur möblemanget främjar förändring. Davidshallstorg har en högre andel programmerad yta än Nobeltorget med möblemanget och artefakter, både fasta och flyttbara som styr användningen, och själva torgytan är liten i storlek. Trots att möblemanget annekterar stora delar av ytan gav vår observationsstudie en hög andel modifikationer där rabattkanter och flyttbara möbler användes flitigt. I vår litteraturstudie anges definitionen av en flexibel struktur ur två aspekter där den ena är att platsen ska fungera som en generellt programmerad yta samtidigt som en annan aspekt poängterar betydelsen av att det är brukarna själva som avgör hur flexibel platsen är genom antalet modifikationer. Dessa två aspekter väger inte lika tungt, utan antalet modifikationer avgör främst hur flexibiliteten är – för en flexibel yta förvandlas till en statisk om ingen använder den. Våra observationer visar att den lilla ytan på Davidshallstorg, som till större delen är programmerad ger ett större antal modifikationer och en diversifierad användning än den stora generella ytan på Nobeltorget. En möjlighet till detta förhållande kan vara att den familjära relationen mellan brukare och plats på Davidshallstorg är stor och genererar flertalet territorialitetsmarkeringar. När brukarna som använder Davidshallstorg markerar sin tillhörighet hänger det samman med det som Karin Andersson beskrivit om att känna sig välkommen att modifiera en plats. Detta är starkt ihopkopplat med de övriga funktionerna av torget som social mötesplats och demokratisk spelplan. Det visar också komplexiteten av en plats funktion och hur viktigt det är att torget inte uppfyller bara en, utan samtliga funktioner samtidigt för att fungera väl och vara det som UNESCO säger att det ska vara – en plats tillgänglig för alla.

Avslutande reflektion

I denna avslutande och sjätte del av uppsatsen ämnar vi ta kunskaperna vi fått från litteraturstudien och observationsstudien och titta in i framtiden.

Slutsats

Torget som fenomen är laddat med historiska värden som en folkfylld och urban plats och förväntas ibland därför bringa liv och urbanitet åt sitt område oavsett vilka förhållanden torget är inom. Stadens alla offentliga rum är en gemensam resurs vi har att tillgå och det är ett stort ansvar att förvalta detta på ett sätt som kommer allmänheten till gagn. För att torget ska ha en berättigad del av stadsbilden är det viktigt att det finns en efterfrågan på torgets funktioner och att kvaliteten på både plats och kontext är god så att torget kan befolkas och samtliga funktioner kan uppfyllas. Om det inte finns en efterfrågan på eller behov av torgets funktioner och det därmed inte blir befolkat, bör då torget utgöra det offentliga rummet? Kanske innebär en sådan situation att staden borde titta efter andra funktioner som bättre lämpar sig på platsen, som medborgarna efterfrågar. Torg är därmed inte ett självändamål utan ett stadsdelselement som bör användas där det finns behov av just dess funktioner.

Nobelorget begränsas i sin förmåga att uppfylla funktionerna på ett fullgott sätt genom att kvaliteten på både kontext och plats har en stark påverkan från bilvägarnas barriärer. Torgets själva syfte i offentligheten är att vara en plats för demokrati, sociala möten och för flexibla användningar. Nobelorget har både plats och kontextkvaliteter nog att uppfylla de tre funktionerna men bilvägarna och den tunga trafiken motverkar torgets potential att bli en befolkad plats för medborgarna. Funktionen som socialt, demokratiskt och flexibelt torg kan i detta fall därför inte sägas vara den mest optimala hanteringen av ytan utan platsen skulle möjligtvis kunna bli mer resurseffektiv som någonting helt annat. För om denna plats ska kunna utgöras av ett relevant torg måste bilvägarnas barriäreffekt försvinna. Kanske finns det ett ultimatum i fallet med Nobelorget – bilväg eller torg – där den ena utesluter det andra.

Davidshallstorg har potential att verka som en samlande punkt för medborgarna i en gynnsam kontext där samtliga av torgets tre funktioner kan få blomma ut. Den största begränsningen i torgets funktion är den demokratiska spelplanens behov av att flera grupper av människor kan samverka på torget utan att någon tränger ut andra.

Om funktionen som demokratisk spelplan ska kunna uppfyllas och därmed också stärka de övriga funktionerna kan inte torget endast tillåtas ta en tredjedel av den yta som från början var tänkt komma allmänheten till gagn. Den upplevda obalansen mellan betalda och offentliga sittplatser och den homogena brukargruppen på den tredjedelen kan också tyda på just det: en för liten yta i förhållande till användning, och därmed också visa på att behovet av torget inte är stillat på platsen. Att två tredjedelar av Davidshallstorg utgörs av bilparkeringar kan därför inte sägas vara en effektiv resurshantering för Malmös medborgare.

Torget relevans i framtiden

Liksom förra sekelskiftets omfattande strukturella förändring står också dagens samhälle i en tid av stora omvandlingar, när huvudorsakerna då var industrialisering och inflytt är de idag kanske främst miljöförändringar och datorteknik. Detta kommer troligtvis påverka både sättet vi människor lever på och hur vi planerar våra städer. I stället för att öka produktionen, konsumtionen och resandet behöver vi gå åt andra hållet, minska vårt klimatavtryck på jorden och byta riktning. Vad får då torget för relevans i denna nya tid och kan dess funktioner i form av social mötesplats, demokratisk spelplan och flexibel struktur bestå i den kommande framtiden?

Den fortsatta betydelsen av det fysiska rummet

Behovet av det offentliga rummet för att stimulera det sociala och gemensamma livet kommer troligtvis alltid att vara viktigt för människan. Det sociala utbytet sker idag på fler platser än just på torget menar Friberg, och beskriver exempelvis köpcentrumets konkurrens med torget. Framförallt internet kommer sannolikt fortsätta växa som en social mötesplats. Å ena sidan kan det verka konkurrerande med torget, liksom Fribergs köpcentrumseffekt. Å andra sidan är skillnaden mellan ett fysiskt och ett virtuellt rum många och det ena behöver därför inte utesluta det andra. Liksom Jacobs beskriver att mångfald främjar en stad och att kvalitativa rum inte konkurrerar ut varandra utan tvärtom verkar kompletterande, kan kanske även den virtuella mötesplatsen bidra till stadens variation och mångfald. Den fysiska kontakten med andra människor och behovet av att fysiskt kunna mötas på en jämlik och demokratisk grund är utifrån litteraturen viktig och visar möjligen på torgets funktioner som för betydelsefulla för att kunna konkurreras ut av nätbaserade forum. Som West menar är många platser i stor utsträckning idag påverkade av kommersiella vinstintressen. Kanske innebär detta att behovet av torgets funktion som en okontrollerad plats för fria möten ökar torgets relevans för framtidens medborgare. Vad skulle då torgets sociala-, demokratiska-, och flexibla funktioner kunna utgöras av och vilka aktiviteter skulle de kunna främja i framtiden?

Fria modifierbara möbler

Måhända blir torget så som West menar att ett demokratisk rum bör vara, fri från både reklam och handel. Om så sker behöver inte vinst vara en faktor till nyttjandet av ytan, vilket i så fall skulle kunna innebära att torget får fler och mer varierade aktiviteter. Detta eftersom mångfalden av brukare har möjlighet att öka då brukare som tidigare inte har nyttjat ytan av socioekonomiska anledningar nu skulle kunna göra det. Bland annat skulle de flyttbara möblerna som finns på Davidshallstorg och som i dagsläget kostar, eftersom de tillhör kaféet, kunna bytas ut till kostnadslösa.

En sådan flyttbar och kostnadsfri möbel skulle kunna utgöras av en tillfällig scen. Liksom parker tillhandahåller parkteater under sommarsäsongen skulle torget kunna aktiveras på ett liknande sätt. Aktiviteter som föreställningar, konserter och teatrar skulle kunna genereras av scenen och därmed också sociala möten. På så vis skulle fortfarande modifierbara och gemensamhetskapande aktiviteter kunna främjas och ytan förbli av en flexibel struktur, men med en ökad demokratisk funktion. Detta eftersom den sekundära funktionens kommersiella syfte, som idag exemplifieras med kaféets utbredning på Davidshallstorg, byts ut till en scen utan vinstsyfte. En vinstfri och flexibel yta skulle även kunna utgöras av flertalet utbytbara beståndsdelar som genererar helt andra aktiviteter. I framtiden skulle den oprogrammerade torgytan kunna aktiveras av mer spontana fester och firanden eller av skolgårds-, och fritidsliknande aktiviteter. Varför inte torgboule, torgidrott och torg-barnlek?

Framtidens torg - en barnlek

Just barns lek är en funktion som i framtiden skulle kunna ge torget en betydande roll i staden. För att en plats ska vara demokratisk måste den vara tillgänglig för alla stadens invånare, även för barn. Frågan om barns utrymme i staden, är högst aktuell idag och bör ses ur ett demokratiskt perspektiv och som tidigare konstaterats så är torgets nyckelfunktion att vara en demokratisk spelplan. Till följd av barnens allt minskande utrymme i den rådande förtätningstrenden blir barnens plats i framtidens stad allt mer hotad, något som krympande skolgårdar och små, avskilda lekplatser skvallrar om. Detta är något som framtidens torg skulle kunna planeras för att motverka. Vår observationsstudie visar att det fåtal av brukarskaran som utgjordes av unga tonåringar och barn på Nobeltorget använde den enda skateanpassade skulpturen som lekredskap. Att ett så litet incitament till lek användes pekar på torgets potential som plats för just fri lek, och också på en bristande tillgång till övriga platser som främjar aktiviteten. Genom att ta fasta på en liknande struktur, som både främjar vuxnas och barns aktiviteter, kan kanske så torget bli en gemensam plats, där även barnen ingår i den gemenskapen.

Lokalproducent av matvaror och gemenskap

Förutom behovet av fria, sociala och offentliga möten och aktiviteter finns ett annat viktigt behov som sannolikt kommer att påverka torgets framtida innehåll och användning. Nämligen behovet av att bättre hushålla med jordens resurser. Redan idag vittnar städerna om en påbörjan till förändring som kanske är till följd av den rådande klimatkrisen. Bland annat syns gatuplanteringar med salladskål, balkonger fyllda med tomatodlingar och restaurangkök som serverar lokal mat. Detta pekar på en ökad efterfrågan av en hållbar livsstil och närproducerad mat. Kanske blir framtidens stad en plats för produktion istället för konsumtion där torget får en nyckelroll som en plats för odling. Med sin oprogrammerade yta och flexibla struktur skulle torget kunna bli en relevant tillhandahållare av matproduktion i form av exempelvis tillfälliga sommarodlingslådor. Odlingen skulle i sin tur kunna ytterligare förstärka torgets roll som social mötesplats eftersom det kräver ett utbyte av kunskap och manskraft över både klass- och generationsskillnader för att lyckas med en fungerande produktion. När grannar, barnbarn, främlingar och vänner tillsammans försöker klura ut vad för insekt som äter upp kålen, uppstår automatiskt en gemenskapsskapande aktivitet att samlas kring.

Historien berättar att torget genom tiden har haft en varierad funktion och användning, vilket också är en indikation på dess föränderliga potential. Därför kan vi inte heller helt visst sia om exakt vilka funktioner och aktiviteter som torget i framtiden kommer utgöras av. Möjligtvis blir det en demokratisk och flexibel plats för sociala möten, där föreställningar, odling och barnlek kommer att ta plats. Eller så blir det en plats för någonting helt annat. Det kan vi bara spekulera kring, men det vi däremot med viss säkerhet kan säga är att det krävs en medveten hantering av torget som resurs för att det fortsättningsvis ska kunna vara en relevant plats i staden.

Referenser

Litteraturförteckning

Andersson, Karin. (2013). Alla pratar om goda mötesplatser – men vad är det egentligen?. *Movium Magasin*, nr. 1. Tillgänglig:

<https://www.movium.slu.se/alla-pratar-om-goda-motesplatser-men-vad-ar-det-egentligen?fbclid=IwAR2Fz2evuhzndv1jPL6MaR-rDOjX9hQzQdmWjZdkmS7kOBKweMsMxOJ2jLI> [2020-05-06]

Andersson, Ola. (2017). Demokratin tar fart på gator och torg. uppl. I: Barenthin Lindblad, Tobias. (red.), *Texter om Stockholm och andra städer 1994–2016*. 1. uppl. Årsta: Dokument Press, ss. 45–50.

Atkins (u.å.). *Nobelorget, parallellt skissupdrag*. Tillgänglig: <http://atkins.se/projekt/nobelorget-parallellt-skissupdrag/?lang=sv> [2020-04-28]

Badersten, Björn. (2011). Torget som politisk arena. I: Sörenson, Ulf. (red.), *Offentliga rum - samfundet - S:T Eriks årsbok 2011*. Mölndal: Göteborgstryckeriet, ss. 17–21.

Berg och Dahl (u.å.). *Projekt-Nobelorget*. Tillgänglig: <https://www.bergochdahl.com/projekt-nobelorget.html> [2020-05-11]

Boverket (2018). *Torg*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/planbestammelser/anvandning-av-allman-plats/Torg/> [2020-04-07]

Boverket (2019). *Torg*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/hur-har-andra-gjort/torg/> [2020-04-07]

Bülow-Hübe, Erik. (1935). *Malmö stadsplan*. Stockholm: Oskar Eklunds Boktryckeri.

Cooper Marcus, Clare & Francis, Carolyn. (1990). Introduction: Public places and design guidelines. I: Cooper Marcus, Clare & Francis, Carolyn. (red.), *People Places - Design guidelines for urban open space*. New York: Van Nostrand Reinhold, ss. 1–7.

Cooper Marcus, Clare, Francis, Carolyn, & Russel, Rob. (1990). Urban Plazas. I: Cooper Marcus, Clare & Francis, Carolyn. (red.), *People Places - Design guidelines for urban open space*. New York: Van Nostrand Reinhold, ss. 9–69.

Dahlgren, Katarina. (2002). Medborgarnas trängda plats. *Area*, nr. 2, ss. 10–13.

Edin, Fredrik. (2017). *Exkluderande design*. Stockholm: Verbal.

Fichtelius, Emilia. (2018). *Mångfacetterad platstillhörighet? – Hos elever på svensk utlandsskola (exemplet Svenska Skolan Lissabon)*. Kandidatuppsats, Akademin för bibliotek, information, pedagogik och IT. Borås: Högskolan i Borås.

Friberg, Anders. (1998). Stadens torg. *Kulturmiljövård*, vol. 1–2, ss. 64–70.

Fürstenberg, Claes. (2007). Garage under torget splittrar Davidshalls. *Sydsvenskan*, 3 februari. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2007-02-03/garage-under-torget-splittrar-davidshall> [2020-05-19]

Gehl, Jan. (2011). *Life between buildings*. 2. uppl. Washington DC: Island Press.

Gillberg, Jonas. (2015). Malmös hetaste gata. Plats 7: Davidshallstorg. *Sydsvenskan*, 15 oktober. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2015-10-15/malmos-hetaste-gata-plats-7-davidshallstorg> [2020-05-11]

Hansson, Cecilia, Wallin, Lotta & Riesnert, Anders (1998). *Davidshall - Ett kulturhistoriskt värdefullt område i Malmö*. [Broschyr]. Malmö: Stadsbyggnadskontoret i Malmö.

Herkel Peter, Keskiärrkkä Pontus, Lovén Maria, Persson Patrik. (2019). Kraftig explosion i Malmö – en person till sjukhus. *Sydsvenskan*, 15 april. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2019-04-15/larm-om-explosion-i-centrala-malmo> [2020-05-11]

Hårde, Ulla, Brattberg, Lars, Norrby, Elisabeth, Heijkenskjöld, Thor & Dehlin-Englund, Anna (1993). *Skydda Davidshallstorg!*. [Broschyr]. Malmö: Skönhetsrådet i Malmö.

Jacobs, Jane. (2004). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos AB.

Jentzsch, Thomas (2017). *Nobelvägen*. Tillgänglig: <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Kulturarv-Malmo/L-O/Nobelvagen.html> [2020-04-28]

Johansson Anders, Lovén Maria, Persson Andreas, Runol Martin. (2019). Ny sprängning vid Nobeltorget – ingen skadad. *Sydsvenskan*, 23 april. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2019-04-23/kraftig-small-hordes-i-malmo> [2020-05-11]

Karlsson, Stefan (2016). *Sofielund*. Tillgänglig: <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Kulturarv-Malmo/P-S/Sofielund.html> [2020-04-28]

Kostof, Spiro. (1992). *A city assembled*. London: Thames and Hudson.

L. Brännström, Sara. (2020). ”Skräcken för Amazon är totalt överdriven”. *Svenska Dagbladet*, 19 mars. Tillgänglig: <https://www.svd.se/skracken-for-amazon-ar-totalt-overdriven> [2020-05-19]

Malmö stad (2019). *Nobeltorget*. Tillgänglig: <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Torg-A-O/Nobeltorget.html> [2020-04-28]

Mehta, Vikas. (2014). Evaluating public space. *Journal of Urban Design*, vol. 19 (1), ss. 53–88. DOI: <https://doi.org/10.1080/13574809.2013.854698>

Satz, Lotta. (2015). De protesterar mot ombyggnaden av Nobeltorget. *Sydsvenskan*, 18 september. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2015-09-18/de-protesterar-mot-ombyggnaden-av-nobeltorget> [2020-05-06]

Satz, Lotta. (2019). Nytt prisrekord för bostadsrätt i Malmö. *Sydsvenskan*, 5 april. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2019-04-05/nytt-prisrekord-i-malmo-for-bostadsratt> [2020-05-19]

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2017). *Social and human sciences*. Tillgänglig: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/urban-development/migrants-inclusion-in-cities/good-practices/inclusion-through-access-to-public-space/?fbclid=IwAR3cGO27awUNtoQDK8TNej0yenYQHJ3oDamLIfrPS0sEE0VAfSVHkB0N1A> [2020-04-16]

West, Kim. (2002). Torgets encyklopedi: öppenhet. *Area*, nr. 2, s. 35.

Figurförteckning

Figur 1: Lantmäteriet (2020) *Flygfoto över Nobeltorget och Davidshallstorgs placering i Malmö. SWEREF 99 TM, RH 2000*. Flygfoto. [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2020-05-24]

Figur 2: Ohm, Otto. (u.å.) *Nobeltorget och Nobelvägen med dåvarande cykelväg*. [Fotografi]. Tillgänglig: <http://www.kringla.nu/kringla/objekt?text=Nobeltorget&referens=MM/foto/629793> [2020-05-19]

Figur 3: jorchr. (2006) *Nobeltorget med Folkets hus i bakgrunden*. [fotografi]. Tillgänglig: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1207596> [2020-05-19]

Figur 4: Käck, Maya (2020) *Nobeltorget omgestaltning*. [fotografi].

Figur 5: Johansson, Berndt (senare hälften av 1930) *Davidshallstorg med gräsmatta och torghandel med polishuset i bakgrunden*. [fotografi]. <http://carlotta.malmo.se/carlotta-mmus/web/object/606353> [2020-05-19]

Figur 6: Käck, Maya (2020) *Davidshallstorg sett från entrén vid Jörgen Ankersgatan. Den omdebatterade parkeringsytan ligger på den forna gräsmattan. Polishuset i bakgrunden omvandlas till bostäder*. [fotografi].

Figur 7: Käck, Maya (2020) *Torgståndet vid Davidshallstorg*. [fotografi].

Figur 8: Lantmäteriet (2020) *Nobeltorget kontext. SWEREF 99 TM, RH 2000*. Flygfoto. [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2020-05-19]

Figur 9: Käck, Maya (2020) *Barriär mellan Nobeltorget och dess kontext, vy åt sydöst*. [fotografi].

Figur 10: Käck, Maya (2020) *Skate på Nobeltorget*. [fotografi].

Figur 11: Lantmäteriet (2020) *Plan över Nobeltorget. SWEREF 99 TM, RH 2000*. Flygfoto.

[Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2020-05-22]

Figur 12: Käck, Maya (2020) *Mitt på dagen är det som mest aktivitet på Nobeltorget.* [fotografi].

Figur 13: Käck, Maya (2020) *På natten är flera delar av Nobeltorget bristfälligt upplyst.* [fotografi].

Figur 14: Käck, Maya (2020) *Ett uttryck för en territoriell aktivitet kan vara att mata fåglar. I bakgrunden syns stödmurarna.* [fotografi].

Figur 15: Käck, Maya (2020) *Solplatser på Nobeltorget.* [fotografi].

Figur 16: Käck, Maya (2020) *Växter och arkitektoniska element som sensorisk komplexitet.* [fotografi].

Figur 17: Lantmateriet (2020) *Davidshallstorgs kontext. SWEREF 99 TM, RH 2000.* Flygfoto.
[Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2020-05-19]

Figur 18: Käck, Maya (2020) *Bostädernas öppna fönster vetter ut mot torget.* [fotografi].

Figur 19: Käck, Maya (2020) *Kring Davidshallstorg är gatorna fulla av verksamheter och restauranger som genererar folkliv.* [fotografi].

Figur 20: Lantmateriet (2020) *Plan över Davidshallstorg. SWEREF 99 TM, RH 2000.* Flygfoto.
[Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2020-05-22]

Figur 21: Käck, Maya (2020) *Vy över Davidshallstorg från Storgatan.* [fotografi].

Figur 22: Käck, Maya (2020) *Under lunchtid är Davidshallstorg fyllt av folk.* [fotografi].

Figur 23: Käck, Maya (2020) *Olika uttryck av territorialitet på Davidshallstorg - morgonkaffe i solen.* [fotografi].

Figur 24: Käck, Maya (2020) *Olika uttryck av territorialitet på Davidshallstorg - luftande av varma fötter.* [fotografi].

Figur 25: Käck, Maya (2020) *Att ta med en egen stol ut på torget är ett tecken på territorialitet.* [fotografi].

Figur 26: Käck, Maya (2020) *Att ta med en egen teservis ut på torget är ett tecken på territorialitet.* [fotografi].

Figur 27: Käck, Maya (2020) *Davidshallstorg på kvällen.* [fotografi].